

1811

БИБЛИОТЕКА
БР. 4181.
ПЕТРА СТОЈАДИНОВИЋА
НОВИ САД

755-591
P 738

ЋЕДЪ И МЕДЪ.

ШАЉИВО-ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ,

НАПИСАО И

ЗА

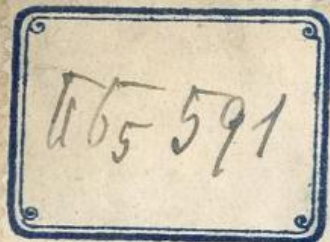
СРБСКУ МЛАДЕЖЪ И НЈНЕ ПРИЈАТЕЉ

БОРЋЕ РАЈКОВИЋЪ.

У НОВОМЪ САДУ

1858.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА

И. Бр. 54473

Р 738
ЕДЪ И МЕДЪ.

ШАЛЬИВО - ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ,

НАПИСАО Й

ЗА

СРБСКУ МЛАДЕЖЪ И НЪНЕ ПРИЯТЕЛЪ

ЋОРЂЕ РАЙКОВИЋЪ.

У НОВОМЪ САДУ

У ПЕЧАТЊИ Д-РА ДАНИЛА МЕДАКОВИЋА.

1858.

Radovic

УЧЕБ. БИБЛИОТЕКА

№ 100

СВЯТЫЙ

МАЛЫНКО ИЛИ

НАЗНАЧЕНИЕ

СВЯТЫЙ МАЛЫНКО ИЛИ

ПОСЛЕДСТВИЕ

В. М. М. М.

1872

НѢГОВОМЕ ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВУ,

НАЙВИСОКОДОСТОЙНІЕМЪ ГОСПОДИНУ

ЕМИЛІЯНУ КЕНѢЛЦУ,

ПРАВОСЛАВНОМЪ ВЛАДИЦИ ВРШАЧКОМЪ, ЛУГОШКОМЪ,

КАРАНСЕБЕНКОМЪ, ОРШАВО-МЕХАДІЙСКОМЪ И Т. Д.

КАО ВИСОКОМЕ ЛЮБИТЕЛЮ НАРОДНЕ ПРОСВЕТЕ

ПОСВЕЋУЕ

Сачинитель.

НЕГОРОДЪ ИЛИ ПОДЪГОРОДЪ

НАВЪНУШНЕГО ПОДЪГОРОДЪ

КЕМЪ ИЛИ КЕМЪ

НАВЪНУШНЕГО ПОДЪГОРОДЪ

НАВЪНУШНЕГО ПОДЪГОРОДЪ

НАВЪНУШНЕГО ПОДЪГОРОДЪ

НАВЪНУШНЕГО

НАВЪНУШНЕГО

ВАШЕ ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВО!

Маленъ и незнатанъ чланъ у роду своме усудио самъ се ово дѣлце посветити **ВАМА**, кои сте не само чувенъ у роду магнатъ, но и магнетъ, кои срца србска силно привлачите.

ВАШЕМЪ ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВУ пристои по-света ове књижице. Предмети у нъой нит' су **ВАМЪ** непознати ни маловажни. Припославши **ВАМЪ** дѣло у рукопису имадо срећу уверити се, да сте у нѣму неке чланке особитога **ВАШЕГЪ** вниманя удостоили, неке поближе осветлили и гдишто съ **ВАШИМЪ** важнимъ искуствима сравнили, — па тако уважив' намеру мою, која крозъ цело дѣло на видикъ излази, усрдствовасте ми доставити јошъ и лепу новчану помоћ, да трошкове печатнѣ лако подмиримъ. Нашавши ја дакле у срцу **ВАШЕМЪ** изворъ племенитогъ и човеколюбивогъ чувства, не може ми се на ино, но ускликнути: Небесный промисао нека поклони дугій животъ **ВАМА**, мнома и многима другимъ високо почитаемый, премилостивый Архипастире! Родъ

србскій дочекао да Богъ да у ВАМА мудрогъ Несто-
ра, кога некъ окружую и грађанске и домаће радо-
сти непрёкидно, до последнѣгъ удара благородногъ
и великогъ срца ВАШЕГЪ!!

Примите, великій Ђрарше, ово неколико слабы
изражая срца могъ, кои, ако нису извитиствовани, а
оно су извађени изъ средине мои найискреніи чув-
ства, съ коима свету ВАШУ архипастирску десницу
любећи съ найдубльимъ страхопочитанѣмъ пребывамъ

ВАШЕГА ВИСОКОПРЕОСВЕЩЕНСТВА

У Н. Саду на св. три Ђрарха

1858.

препокоранъ слуга

Ђорђе Райковићъ.

ПРЕДГОВОРЪ.

У кнѣзизі овой, кою ти мила срѣска публико у руке даемъ, наћи ћешъ популярне чланке, кое самъ я написао за твою и подмладка твога користь и забаву.

„*Песме*“ нека пре свега питомость пробую и развѣяю. Срце е у нарави човечіой онай даръ, кои е понайпре згоданъ за образованѣ; зло е найвеће гди се тай даръ запусти. Уобште о свези *поезіе* съ педагогіомъ, о упливу, кои поезія на педагогію може имати, мало е дояко размишлявано.... Као што се найвише и иште одъ поболѣгъ пѣсништва, я самъ ево изъ мое веће збирке изворны и пресаѣены песама побирао овде комаде, кои да своимъ садржаемъ свакомъ узрасту омиле.

„*Написи*“ нека пробую оштроумлѣ. Они су, осимъ што самъ неколицину изъ Марціала, Кестнера и Лесинга позайміо, — већомъ страномъ мой изворанъ посао. То исто важи и за „*Искрице*“, одъ кои самъ неке изъ Рикерта превео. „*Басне*“ извадіо самъ изъ Лихтвера.

Чланке подъ именомъ: „*Школа и живошъ*“ препоручуемъ учительима и родительима не само за читанѣ, но и за нешто више. Признаймо, браћо, безъ околишеня, да морално зло стоимо! Пре него се домаће воспита-

нѣ поправи, не ће школа моћи бити оно, што треба да буде. По томе не могу се уздржати да не изјавимъ желю, по којој уобште сви они, кои расудка, позива и прилике къ томе имаю, найвише око' тога настоявати мораю, да се домаће воспитанѣ поправи; ерѣ ово се у новіе доба очевидно изопачило. Некадѣ су родительи децу къ точной покорности приучавали, свойски се о нѣовимъ радняма бринули, уобште брижљиво іѣ надгледали, надлежно имѣ поштованѣ спроћу старіи и искусніи людіѣ уливали, желю за насладама и лажномѣ сѣйношћу нису подпомагали, но іѣ на простѣ начинѣ живлѣня привикавали и, што є найглавніє, бригу водили, да се младежѣ у добродѣтели воспита. А садѣ? — Садѣ на жалость видимо све скоро томе противно!... Дубоко и пророчки у душу воспитаня проникнувши *Пешалоци* иште, да се матере као што валя изобразе. Добро воспитане матере дакле могле бы у овомѣ погледу найвише учинити, почемѣ оне, уживаюћи веће поверенѣ порода свогѣ него оцеви съ тога, што іѣ прво већма любе, а друго што у указиваню любви остаю верне току природе, — са своимѣ воспитаванѣмѣ допиру обично далѣ, него гдѣкой високо-и широкоученый педагогѣ са свима нѣговимѣ дубокоумнимѣ теоріѣма. Можда ће ме ко на *размажену* децу опоменути, коя подѣ већимѣ матернимѣ упливомѣ често на видикѣ излазе. Али таковый прекорѣ опровргава се съ єдне

стране тимъ, што се тога бояти имамо само у онимъ случаєвима, гди небесный нагонъ матернѣ любви пређе у слепу маймунску любовъ; съ друге пакъ стране опровргава се искуствомъ: да матерински у нечемъ размажена деца нису јошъ — *злочесша* деца, и да она, напредуюћи у изображеню свога духа, првашню неучтивость сама одъ себе губе.

Да не бы мои читатели дремали, да ѿ не бы ти педагогички чланци озбиљношћу својомъ уморили, удешено е тако, да крозъ *цело* вее духъ отресніегъ говора, духъ сатире и хумора. *Добри* сатирски саставци уобште не могу се довольно препоручити како младежи, тако и учительима и родителѣима. Они су утукъ онаковы дѣла (н. пр. многи яловы романа и т. д.), у којима мекушность влада. У њима наодимо честиту моралну науку, врло згодне образе и слике, кое насъ убавешћую. У њима добіјамо оне строге укорѣ, кои су намъ кадшто нужни, — кое ма одъ кога другогъ не можемо чекати, но само одъ людѣй, кои се на насъ гнѣве.

Мое е старанѣ было, да ови чланци испуне задатакъ свой тимъ, што бы распространили или подстакли идеѣ дай Боже! по веѣини Србства. Не као да бы были *сви* нови и оригинални, еръ шта е у овомъ нашемъ плодномъ времену јошъ ново?.. У чланцима истимъ (и далѣ кои буду надъ слѣдовали) наћи ћешъ, читателю, уметке одъ онога, што е ма гди веѣъ *Руссо*, *Хердеръ*, *Пешалоци*,

Барро, Дисшервегъ, Консидеранъ, Погодинъ и Куршманъ рекао, гдишто само у наговешаима. Я себе не држимъ за оригиналну главу, я самъ се дуго край туђе ватре гріаю. Обикнувши читати съ перомъ у руци, изишао самъ и я међу србске списателъ, те премда педагогія ние была мой особить студіумъ, то ипакъ осећамъ, да е мой промене пунъ педагогичанъ животъ, кои ме е ево 12 година крозь различите струке приватногъ и явногъ воспитавања не само као осн. учителя, но крозь 3 године као актуара кодъ окружне сремске дирекціе школа, и доцниє, ако и крозь кратко време, као наместногъ управителя и професора на Неготинской малой гимназији у Србији провео, — да е (велимъ) мой педагогичанъ животъ правый скокъ унапредъ, кои бы се заръ мучниє иначе могао надокнадити и пространіимъ знанѣмъ, и дубльимъ размишлянѣмъ.

„*Писма о сашири и нѣнимъ предметима*“ — то су мемоари у форми писама. Грађу тога посла нашао самъ у *Хайзе-у*, дотеравши га у млогоме по момъ свиђеню и укусу, и одевуши писма у приличниє наше народно руво. Мож' да ће човекопознавачъ, дакле истинитый воспитатель моимъ разматранѣма поклонити пуно поверенѣ тимъ пре, што то нису докази на преслици дубоке какве филозофіє испредани, но разматрања, коя педагогичанъ животъ трубе и засведочаваю. Како годъ у чланцима за школу и животъ, тако

и у овимъ писмама я се нисамъ ни на едну страну улагивао, ерѣ одѣ сваке стране изгледамъ поправку. Желя є моя, да се обликъ, у комъ писма ова излазе, не суди толико по строгомъ систематичкомъ реду, колико по ненприсилѣной форми. Дай Боже, да начинъ и тонъ целе ове књижице заслужи правичне, благе оценителѣ, — а особито да оценители у овимъ писмама увиде и познаду поглавито духъ любви, кои є ту писца руководіо.

Воля — као што се она особито кодъ побольи намъ млађи писца данасъ явля и сѣ похваломъ признає — и моя є была та: да ми буде езикъ земальско чедо, кое се у простой своіой одеѣи безъ накита болѣ допада. Међутимъ гди се не будемъ по начину непокваренога нашегъ народногъ говора доста правилно изразіо, знакъ є да правилніє знао нисамъ, и мило ће ми быти, ако ме ко явно ил' приватно о болѣмъ поучи. Ипакъ молимъ да ме ко не оде решетати, вазданъ цепидлачеѣи око' слова *x* и мешаня *e* и *ѣ*, нити да замера употреблѣномъ овде правопису, ерѣ онъ заиста ние ни мое уверенѣ. Кадъ правописъ г. Вука, признатъ као најтемельніи, да се общте прими не ће (не сме?), онда ние чудо, што морамъ и я овако натезати.

„Приповедке“ и друге неке манѣ у огласу назначене предмете морадо за садъ изоставити, ерѣ бы ми књи́га испала знатно веѣа.

Ако ми Богъ іошъ живота, па и больи часова у животу за радъ и тихо разматранѣ поклони, и ако публика наша садъ и оволико одъ мене благонаклоно прими, я ѣу радо издаванѣ подобны популярны предмета наставити и, што самъ у огласу обеѣао, испунити.

Штампарски погрешака држимъ да ће се наѣи овде мало, и малены тако, да іѣи ние нужно наводити.

Завршуюѣи препоручуемъ кнѣигу ову свима, кои у озбиљнимъ предметима радо чую речъ веселогъ, любвепуногъ и слободногъ разматраня. Боже дай, да она цѣль свою, за кою е и списана, *сасвимъ* постигне, — да се многи србски младиѣи изъ сна прену, те да темельно стану размишлявати! Моя е речъ одъ увекъ: Дай да мы сами больи постанемо, па одма ће се све окренути на болъ!!

У Н. Саду, на Сретеніе 1858.

Райковићъ.

С А Д Р Ж А Њ.

А. Производи у стиховима.

Песме:

	Стране
I. Самоћа	1
II. Србскомъ роду на ново лето	4
III. На майчиномъ гробу	6
IV. Изванъ отачбине	8
V. Србскей певачици	10
VI. Изъ Хердера	11
VII. Посидипова филозофія живота	12
VIII. Метродорова филозофія живота	13
IX. Наука	14
X. Правданъ Божіегъ провиђеня поради злоће у свету	15
XI. Абдулкари (источно)	16
XII. Дионисіе	17
XIII. Случай	18

Басне:

I. Пушка и зець	19
II. Птица сойка	21
III. Паунъ и кокошь	23
IV. Яраць и медведъ	24
V. Сова међ' птицама	25
VI. Водопадъ и изворъ	26
Искрице (1—24)	27—34
Надписи (1—32)	35—42

Б. Производи у прози.

Школа и животъ :

I. Борба школе са животомъ. II. Учителъ-
ске библиотеке. III. Шта валя давати мла-
дежи за читанъ. IV. Начела родителска
у борби съ начелима учительскимъ. V.
Прекиданъ наставляня и воспитаня. VI.
Задатакъ школе — мане школе и дома.
VII. Побольшанъ заптъ. VIII. Сиротиня
ученика, како е валя сматрати. IX. Уза-
имно с'общтаванъ мислй кодъ младежи. X.
Немило споляшнъ положенъ учителя'. XI.
Свештеници и учителя, ньюво меѹусобно
одношенъ. XII. Кнѹиге за младежъ. XIII.
Изява писца. 45—101

Писма о сатири и нѹнимъ предме-
тима (I—IV) 102—127

Ситнице:
Женскй смей. — „Зла жена“. — Луксусъ
и распуштеность. — Дѹла Зороастера. —
„Света освѹта.“ — Историчка истина. —
Мода. — Отацъ светуе сина 128—138

А.

ПРОИЗВОДИ У СТИХОВИМА.

ПРОЦЕДУРА ЗА ПОСРЕДСТВО

ПЕСМЕ.

I.

Самоћа.

— — — — — самоћа моя,
Надоволит' не ћу с' тебе нигда!
Ко ћ' описат' шта е твога добра?!.
Животъ душе мен' изъ тебе тече,
Болый, милый него ли е райскій;
— — — — —
Найближе самъ Бога у самоћи,
Наймѣрнѣе молитве му чинимъ,
Све што радимъ, ту му изявлявамъ.

С. Милутиновићъ.

О самоћа, съ тобомъ сильный
Заветовав' милый спой,
Лепый вазда и озбиљный
Не ускрати плаштъ ми твой!
Сестро гробне ахъ! тишине
Оставляюћ' прагъ дружине
Скоръ управлямъ теби летъ,
У крило ме прими твоє,
Лажне среће непокое
Твой не позна ладакъ свет'!

Ёдва баченъ на валъ быѣа
 Веѣъ познадо твою моѣъ,
 Срце м' диже и усхиѣа
 Зеленога луга ноѣъ ;
 Воѣенъ немомъ слутнѣомъ често
 Тражіо самъ твоѣ место,
 На твой скромный, милый жбунъ
 Радости ми суза мѣе,
 При нѣм' дишемъ слободнѣе,
 Савъ милине райске пунъ.

Кадъ се стисну изнадъ мене
 Лади твои уокругъ,
 Кадъ са ѣле листъ зелене
 Прошануѣе другу другъ :
 Тадъ стра светый . . . а у груди
 Пламеномъ се жаркимъ буди
 Болъ чувство духа могъ ;
 Желъ чисте, благе, стройне,
 Желъ, неба предостойне
 Чуе, прима вечный Богъ !

Ахъ ! на лица побледѣла
 Што пламтише грехъ за лютъ,
 Просиплѣ се суза врела
 У твоѣмъ крилу честопутъ.
 Подле желъ и разблуде
 Испредъ тебе беже туде.
 Бежи мечта, бежи санъ ;
 Срца цене потиштене
 Разбистре се за милене
 Будуѣности велик' данъ. —

О самоѣо, съ тобомъ сильный
 Заветовав' милый спой,
 Лепый вазда и озбильный
 Не ускрати плаштъ ми твой!
 Нашав' подпор' у мудрости
 Тад' ѣу препунъ веселости
 Преко гроба гледат' я;
 Анѣо смрти ма кадъ было
 Да ме вѣйне нѣг'во крило —
 Не ѣе мени задат' стра!

II.

Србскомъ роду

на ново лето.

Све намъ твари ясно вичу
И мозакъ намъ ка'но тичу,
Да се народъ изъ сна гане
И изъ мрака да устане.

В. Дошенъ.

Брозъ ружичну трептећ' маглу
Зора здравля србскій родъ,
У прошлости реку наглу
Опетъ еданъ спратив' годъ.

Съ собомъ носи даракъ милый,
Ново лето, Србе чуй!
Де растерай дремежъ гнѣилый,
Нову себи срећу куй!

Чкалъ досадъ гди е было
Шарно цвеће сад'мо туд',
За потомство брин'мо с' мило,
Еръ насъ нѣговъ чека судъ.

Та то намъ е свима можно,
 Добро чинит' ние срамъ —
 Диж'мо, диж'мо браћо сложно
 Народности сталный храмъ!

Стална добра сеймо семе
 Нек' се прійча плодный класъ;
 Напредъ ступат' зове време,
 Куцнуо е и нашъ часъ.

А кадъ мріет' време дође,
 Црнъ насъ кивно отме гробъ:
 Благосият' потомство ће
 Трошный тела нашегъ дробъ.

Диж' се дакле Србе сада,
 Руйне зоре сійну блисть!
 Нек' ти любко 'место яда
 Изворъ среће струи чистъ.

Та радости садъ се море
 Теб' отвори — кликни „ой!“
 Устай храбро, диж' се горе,
 Благій вели Геній твой!

III.

На майчиномъ гробу.

Стани сердце, за што бієшь?
 Зашт' проклиньшь судьбе рокъ?
 А ты око, за што лієшь
 Данасъ грозны суза токъ?
 Ние л' за то што одбеже
 У пучину тамне мреже
 Нѣжне майке брзый скокъ? . . .

Ахъ! та то є што ме тишти,
 Што м' у грудма следи крвь, —
 Серце болно за ньомъ пишти
 Ка' за коромъ слабый црвь;
 Ёрь му радость сва исчезну,
 Предъ очима стрму бездну
 Гледи ка'но беде врвь.

Тамо дакле гди се блиста
 Серафима стройный хоръ,
 И гди душа твоя чиста
 Вечный себи избра дворъ —
 Тамо данасъ я плачнога
 Уздись шалѣмъ срца мога,
 Там' управлямъ ума взоръ.

Оче благій свега света
 Когъ анђелскій слави ликъ!
 Блажености гди є мета,
 Гди л' радости весео кликъ? —
 Ха! гласъ чуємъ: „На небу є!“
 Там' сладости милно струє
 На свемоћца лакій мигъ.

И ты душомъ тамо оде
 Счекао те мира прудъ!
 Земске, майко, ахъ! незгоде
 Забравля т' ладна грудъ.
 Вечна дакле паметь твоя,
 О пресладка дико моя!
 Лака т' црна земля буд'!!

Ово блатинъ свѣтъ

Поѣтъ англійскій свѣтъ

Влаженостъ тѣхъ е мѣтъ

Тѣхъ тѣхъ, радостъ вѣсело

Хѣ! тѣхъ тѣхъ, на вѣдѣ

Тѣхъ, свѣдѣтъ мѣтъ

На свѣдѣтъ мѣтъ

Изванъ отачбине.

И тѣхъ тѣхъ, мѣтъ

Свѣдѣтъ мѣтъ

Ой на небу на високомъ

Єдна звезда лено сія,

Ой на небу на широкомъ

Сія звезда найсвѣтлія!

Лѣтъ тѣхъ, мѣтъ

Ахъ! у нѣой самъ дана мои

Сласть одсвега піо веѣу,

Блаженство се у нѣой рои,

Съ нѣомъ ми хити у сусреѣу.

Златне долѣ, сладки лузи,

Іошъ васъ любимъ не мож' яче,

Іошъ ев' ово срце, друзи,

За 'згублѣномъ среѣомъ плаче.

Нема добра безъ тебека,

Отачбино, добро єдно!

Свеѣ' се залудъ благо чека

Што да буде тебе вредно.

Кадъ на небу звезде сійну,
 Дигнемъ очи оба двіє,
 Да крозь суза маглуштину
 Назремъ една звезда гди є.

И съ висине зрака пане,
 Осветли ми сродну долю,
 Одъ песама браће стане
 Гласъ се орит' по томъ полю.

Ты одзиве среће скрите
 Казуєшь ми беле дворе,
 Да не тужимъ шилъ ми те
 Анђео благій одозгоре.

Кадъ се силе братски спое
 И мой болъ ће быт' умин'о;
 Я ћу видит' добро мое,
 Видит' тебе, отачбино!

V.

Србской певачици.

— — — — — какіе звуки!
Пламень душу всю проникъ....

Жуковскій.

Найпріе самъ мислю се:
Какве чуємъ сагласнице?
Учини ми с' хорови су
Пустиньика съ испоснице.

Тада опетъ кликъ се чуо,
Рек'о бы су шеве миле
У златномѣ ютру Мая
Сличанъ концертъ удесиле.

За тимъ опетъ учини ми с':
Тѣпаюћій потокъ малый
Певкомъ тече, да найвећа
Са срца се туга свали!..

А то шта є? — Ты си, Мильо,
Ћзицима милимъ тако
Одпевала ведру песму
И плѣнила срце свако!

VI.

Изъ Хердера.

Ко є паву, папагаю
И лабуду дао одеће,
Заръ онъ збия за човека
Одећице имат' не ће?
Изъ майчине утробе се
Чедо драго не извіє
Пре нег' раномъ обилатомъ
Грудь майчина узавріє.

*

Данъ є іоште! Младићъ вредный
Нека ради кудъ се крочи,
Ноћъ ће скоро наступити,
Гди се не ће радит' моћи. —
Кои брзогъ дана часе
Узалудно провео ние,
Томъ у души покой седи,
Томъ є срце веселіє;
Такавъ ће се у старости
Радо сећат' младогъ доба,
Те и тамо сретанъ бити
Съ оне стране ладногъ гроба.

Посидинова Филозофія живота.

Бирай животъ, кои теби драго —
 У грађанскомъ свету влада вика,
 Свађа, раздоръ, мука сваколика.
 Миръ домаћій нестално є благо.

Гле, са пловцемъ страва плови люта,
 А ратара чело зной облива.
 Ко є богатъ — робомъ новца бива;
 Сиротиня плаче по сто пута.

Ко є женѣнъ, тешкій ярамъ прти,
 Ко неженѣнъ, жалостно се вуче.
 Съ децомъ човекъ натеже и хуче;
 А безъ деце саморанъ до смрти.

Младость лудость — заръ се у што брои,
 Кадъ є празна ка'но сенъ месеца?
 Старци желе быт' на ново деца,
 Колача се дограбити свои...

Какавъ животъ ты бы предизбрао?
 Не бирай га! О, сретанъ є свакій
 Ко светъ овай не сгледа opakій,
 Ол' є умро чимъ га сагледао!

VIII.

Метродорова филозофія живота.

Бирай животъ ма кои, сретнѣиче!
Родъ лаврима венча врстна сина;
Уморишъ ли с' трудностима чина,
Тад' ти дома лепый покой ниче!

Сребро, злато — то су пловца дари,
А ратара жетва, какву жели.
Своимъ добромъ богатъ се весели,
А сирома спокойно живкари.

Радость жиѣа умложи ти жена;
Неженѣну светъ е пространъ, брате!
Съ децомъ познашъ сласти обилате,
Твомъ животу кудъ ѣе веѣа цена!?

Цветъ младости — то су моѣна крила,
Што на славна узносе те дѣла;
Глед', на деду ведра и весела,
Унучадъ се осмеую мила!

Бирай животъ ма кои, сретнѣиче!
Ко на среѣу много не рачуна,
Среѣа му се указуе пуна,
Светъ му белый на радость ссвиѣе.

IX.

Наука.

Два су т' ува, една уста,
 Да л' ће за то ядъ те морит' ?
 Много штошта валя чути,
 Ал' одсвега мало зборит'.

Два су т' ока, една уста,
 Не шали се, пази строго :
 Много штошта ты ћешъ видит',
 Ал' утаи ипакъ много.

Две су т' руке, една уста,
 Истина є, нека знамо :
 Две су руке за посао,
 За єло є една само.

X.

Цравданѣ Божієгъ провиђеня поради
злоће у свету.

Броткимъ срцемъ кои прати
Догађае овогъ света,
Управу ће Бож'ю видит',
Коракомъ га свакимъ срета.

Сметня свака, која на путъ
Испречи се жића твога, —
Да т' на вечностъ опомене,
Вестница є живогъ Бога.

У неволѣи роптат' немой,
Савестъ питай, умъ сабери;
Онай, кои срца суди,
Правомъ вазда меромъ мери.

Усевъ негда судомъ Божіимъ,
Постати ће жетвомъ славномъ,
Гдишто само дуго лежи
У земљице крилу тавномъ.

XI.

Абдулкарн.

(источно.)

Абдулкарн, млаѓанъ пѣсникъ, дође
 У Вавилонъ, желех' си кућеракъ
 Ту саградит', занатъ одпочети.
 Нуто чуда, ал' већъ настанише с'
 Многи певци и витіе многе.
 Речима га вређат' не ктедоше,
 До изявит' мненъ у прилици;
 Узму дакле кондиръ, те водицомъ
 Налію га ама башъ до вршка.
 Поднесав' му пунцатъ мислили су:
 Ты ако си за каквогъ се градишъ,
 Разумећешъ, да нашъ градъ не смешѣа
 Певца новогъ, ка' што кондиръ овый
 Ни капчице не мож' сместит' више.
 Мударъ ти є млаѓанъ Абдулкарн!
 Ђутомъ узбра листакъ одъ ружице,
 Водици га меће на површ'є:
 Ни се вода пресу, ни узлюля.
 Дивећи се, є є мударъ тако,
 Узму певца у среду те прозъ градъ
 Поведу га кликомъ кликуюћи,
 Домъ му сграде и градину скупа.
 Одонда є име Абдулкарн
 У истоку славно и на гласу.

XII.

Дионисіє.

Єдно вече, кадъ цитаромъ,
 Пуномъ дражи и милина,
 Певацъ беше веселію
 Уво дивлѣгъ тирана,
 Овай вольно затѣче се
 Златанъ певцу талантъ дати,
 Ал' кадъ свану трезно ютро,
 Некте рієчь одржати.
 Оде му се изговарат':
 „Не замери, немашъ право!
 Ты си синоѣъ мене песмомъ,
 Тебе надомъ я успав'о;
 Лажна т' песма, па и нада...
 Реко ютрось на уранку:
 Награда є понайболя
 Вазда была — санакъ санку.“ —
 Певци, кудъ та прича смера,
 Одъ себе се каже чисто,
 Тимъ єдино тѣшите се,
 Што і' веѣъ Плутархъ причао исто!

XIII.

С л у ч а й.

Редка срећа не чини закона. —
 У ђудъ беше краљу одъ Перзіе
 Прстенъ златанъ метнутъ на билѣгу,
 Ко погоди, просто нека му е,
 Некъ га носи, некъ се нѣимъ поноси.
 Сви шицари што су по навади
 Гађау га, нег' и безуспѣшно;
 Онда Сульо, истомъ дете лудо,
 Съ крова куће погоди га правце —
 Срећа слепа даръ му доніела.

Ал' одъ часа стрелу и тетиву
 У оганъ е Сульо потуріо;
 „Светао“ — вели — „да м' остане образъ,
 Садъ те запе' првомъ и последњомъ.“

БАСНЕ.

I.

Пушка и зецъ.

Заспао е ловацъ младый
На зеленой на ливади,
Крупне сачме пушка пуна
Мало далъ лежи туна —
Зецъ то види, скокне . . . трне . . .
Ал' юначки с' ипакъ врне,
Право къ пушци приђе ту,
Немируе, дира ю.

„Безъ, несретный!“ пушка викне,
Кривеѣи се нѣму кликне —
„Шта? да л' не знашь: у часъ могу
Опремит' те пакла богу!
Тигаръ, медведъ одъ мен' бежи,
И лютый се арсланъ ежи,
Камо л' не бы бег'о ты
Худый зече манитый!“ —

„Молимъ“ — зець ће на то рећи —
 „Твоя претня празно звечи:
 Ево моя глава стои,
 Ал' твогъ гесе свакъ се бои!
 Докъ нѣгове очи бдію,
 Ёси нешто . . . стра є свію;
 А склопи л' ій — єданъ Богъ,
 Ко те с' бои, нема тогъ!“

* *

*

Шта помаже законъ, шта л' ће казнъ моћи
 Главарима гди су затворене очи!?

II.

Птица сойка.

Изъ очинска гнѣизда мила
 Извила се сойка птица,
 Рада б' — вели — потражила
 Свога скрова у шумица —
 Мудра речъ є свуда зната:
 Своя кућа вреди злата.

Горда ватра груди младе
 Растъ избере поноситый:
 „Ту љу к'о краль живит' саде,
 Ту љу я се настанити —“
 Текъ што с' красно гнѣиздо створи,
 Кадъ ал' лютъ га громъ обори.

И іошъ срећа превелика —
 Кућанице сойке наше
 Кадъ се грома яви рика
 Ту на расту не біяше,
 Текъ доцніє слети много,
 Ал' шта да іой види око!

Растъ на земљи простртъ лежи,
 А одъ гнѣизда трага нема;
 Сойка намъ се тад' наєжи,
 За друго се место спрема,

Поклемъ тужна види гди є,
Да ту за ню места ние.

И на землю садъ се свія
Птице сойке лепа слика,
Растъ є плашньомъ ахъ! убія. . .
Ту край ниска шеварика
Гради кровъ; ал' и гадъ свакій
Дочека є овде таки.

Те и отудъ беж' чимъ пріє,
Згоданъ себи жбунићъ бира,
Гди облакомъ близу ние,
Ал' ни землѣ с' не додира;
Ту проводи жизань свою
У радости, у покою.

Задовольни и весели дани
На престолу нису посеяни,
Нит' ій ниска колебица може
Исплакати одъ тебека, Боже!
Текъ свой буди господаръ и слуга:
Съ томъ срединомъ срећа ти є друга.

Ш.

Паунъ и кокошь.

Коки вели паунъ птица :

„Шта ћешъ синя кукавица

Ты на свету томъ ?

Залудъ трошишъ ране мрву —

Менъ поштую птицу прву,

Диве с' репу момъ !

Тадъ се яви на дворъ домаћица :

„Мой пауне, и ты си ми птица !

Мучи яданъ, не хвали се туде,

Користнїя кока є за люде.

Малогъ трошка она мене стає,

Потребно ми ипакъ яйце дає;

Павъ напротивъ (не буди ти жао)

Лепо с' вазда текъ просячитъ знао !“

* * *

Тадъ посрамлѣнъ паунъ у кутъ свободе,

А свакъ живый смеятъ му се оде.

IV.

Яраць и медведъ.

Младый яраць, брзъ ка' срна лака,
Оставіо стадо и дружину,
Па онъ вешто кривеѣ' се одскака
Там' високой гори на вршину.

Онде наѣ пеѣину дубоку
Те сулуднякъ у ню се додвори,
На еданпутъ — є л' вероват' оку?
Страшный медведъ предъ ньиме се створи !

„Шта ту чинишъ?“ громовито дрекне —
На то яраць безъ и капль крви:
„„Я одъ лава сакрію се — рекне —
Онъ ев' иде, да сможди и смрви!““—

Уплаши се медведъ и олади.
Зликовчина пустый страшивъ ти є!
Тад' и яраць сретно с' друштву врати.
Лажъ у нужди осудити ние.

V.

Сова меѣ' птицама.

Беше с' негди налютила
 Сова гадна и немила,
 А къ томе іой іошъ не мало
 Скучно време додіяло —
 Она смисли: ето ти є
 Меѣ' малыны птица брой.
 Но што і' овде найсмешніє:
 Ка' незграпну кадъ є стале
 Иззвиждават' птице мале,
 Она опетъ натрагъ сбодє
 Врати с' брже у домъ свой.
 Тад' времена грди зла,
 Самость іой є найдража.

* * *

За дружбину дражи све одъ природе нам' су дате;
 Ко с' не меша ни съ кимъ живъ,
 Томъ покваренъ светъ є кривъ —
 Чисто србски значи то: браћо, живит' вы не знате!

VI.

Водопадъ и изворъ.

Съ високе є стене хучеѣ' водопадъ
 Извору у долии беседіо садъ
 (То біяше изворъ, кой є тихо тек'о,
 Лековитомъ силомъ чувенъ надалеко):
 „Ние л' чудо? маленъ траешъ у самоти,
 А премлоги вазда полазе те гости,
 Мой превиде течай и силанъ и якъ!
 Одкудъ имъ є збияя теб' поодит' прече?
 Шта л' кодъ тебе траже?“ — „Траже да с' излече,“
 Жуборомъ му изворъ одговара благъ.

(Крыловъ.)

ИСКРИЦЕ.

1.

Н а у к а.

Ако видишъ борит' се два змая
Твоя рука некъ ѿй не раздвая:
Миръ учинит' могу измеђ' себе,
Тад' за перчинъ докопаће тебе.

2.

Б у д а л а.

Съ десне руке пође л' срећа,
Съ будаломъ се желећ' сдружит',
Да е шчепа и устави
Онъ ће збия леву пружит'.

3.

Ш а л а.

Несмотрено речъ си едну рек'о само,
Брата ти е люто заболело тамо.
Велишъ то е шала, куда се е део?
Ал' си нѣга, веруй, за срце уео.

Што за срце може уест' брата твога,
 Ние, сине, шала — ты се проѣи тога!
 Ёдва бы му веће нанео болѣтице,
 Да си пошао вреѣат' нѣга хотимице.

4.

Воспитанѣ.

Недангубит' — чннит' добро —
 Злоѣу свагда избегают': —
 Тройству томъ упутит' дете,
 Значи право воспитават'.

5.

Опетъ будала.

Будала се тужит' знаде:
 У куѣи му самоств смета;
 На саямъ га води — онъ ѣе
 На тишму се лютит' света.

6.

Употребленѣ младости.

Младость мора посеяти семе,
 Да у старость плоче има врле,
 Ко не ради кадъ е чему време,
 Томъ надежде све су изумрле.
 Свакомъ труду вечность благодари,
 А ко младость свою занемари,
 Томъ се младость вратит' не ѣе.

Да се трудимъ за мога живота
 Боже, твоя света мудрость каже,
 То е ктела небесна доброта
 Еданъ другомъ овде да помаже.
 За науку дай ми силе, волъ,
 Да бы л' могао испунити твое
 Свете, Боже, заповеди!

7.

О п а д а н ъ.

Царске дворе свудъ уокругъ
 Чува стража сваке струке,
 Ал' ту ипакъ опаданъ
 Нађе улазъ безъ по' муке.

8.

Растъ и бундева.

Допушта се гордость глупцу
 Докъ му среће сунце сјае;
 Знай, бундева расту летосъ
 Повр' главе узрасла е.
 Дође зима, растъ ошиша —
 Ал' онъ весео оста васъ.
 Шта л' се згоди са бундевомъ?..
 Нью е стук'о првый мразъ.

9.

З а в и с т ь.

Ви'шъ жаока лютогъ оса
 Племенито воће ружи;
 Лане л' гдишто завистъ клета,
 Тад' весел' се, а не тужи.

10.

Шта є овай светъ?

Кадъ светъ овай быо б' станакъ нашъ вечитый,
Могли бы се гдишто нань и потужити.
Онъ є истомъ пута нашегъ преноћиште, —
Домаћу удобность ко ће ту да иште!?

11.

Шта є зависти вредно?

Зависти є вредно — мудрацъ
Када збори ведре лица:
„Незнамъ просит' — ядъ ядоват',
— Не знамъ быти улица.“

12.

Опачина людй.

Прегни само немилице
Редомъ сеѣи лубенице —
Одъ петдесетъ ево гле'ни
Лубеница расечены
Їдва наѣшъ добру єдну.
То ти дає слику вредну
Добры людй сазнат' брой.

13.

Н е с л о г а.

Горко і' свако пиѣ ономъ,
Когъ грозница мори худа:
Ко самъ собомъ несложанъ є,
Неслогу ће видит' свуда.

14.

М у д р о с т ь.

Пчела горкогъ изъ тимяна
Медъ сабира, те насъ слади;
Тако мудрость изъ несреће
Зна науку да извади.

15.

П л о в и д б а.

К'о лађици моремъ синьимъ
Опасанъ е жићу путъ,
Грдни вали заплюскую,
Пропастъ прети віоръ лютъ.
Склапъ текъ єданъ слабе даске
Одъ гроба те дели твогъ,
И несталность єдногъ трена
Свући ће те у вртлогъ.
Колик' было небо ясно
И дубина тиха сва:
Пловећ' кроз-а животъ овай,
Опасность е свудъ и стра.

16.

Бубанъ и Фрула.

Фрулице се не дотакни
Кадъ уокругъ бубанъ ори:
Поведу ли речъ будале,
Мудрацъ ћути не говори.

17.

У т ѣ х а.

Сунцемъ, веруй, начинѣнимъ
Изъ сувога чистогъ злата,
У данъ не ѣшъ ноѣ претворитъ
Црну ка'но пакла врата.
Залуду е трудъ и мука —
Разяѣеной ахъ! у души
Речь утѣхе ние кадра
Сваку болю да угуши.
Ал' ноѣ вечно не можъ траятъ,
Засійнуѣ зора млада,
Па излечитъ грдне ране,
Кое смръть намъ драгихъ зада'.

18.

К р а т а к ѣ п о с т ѣ.

Време поста ускршиѣга
Ономе е понайкраѣ,
Ко на ускресъ мора плаѣатъ,
А не има одкуда ѣе.

19.

Р о д и т е л ь н у г р о б у.

О младиѣу, ты си радость,
О младиѣу, ты си жалость
Родителя', кадъ и сама
Обвѣе иѣ гроба тама.

Ако чинишъ добро што е,
Родителъ свак' ђе твое
— Ма да и не живе више —
Благосилят' што т' родише.
Ако л' пођешъ путемъ злође,
Веруй тврдо твое ође
Родителъ и у раки
Проклиняти човекъ свакій —
Што те така одранише.

20.

Съ лажіомъ не заключаемъ мира.

За истину боређи се
Лако ми се може случит'
Да подлегнемъ, ал' съ лажіомъ
Никадъ неђу миръ заключит'.

21.

С а в е т њ.

Желъ, наде сложи мудро,
Точанъ подай правацъ ньима:
Съ мукомъ плови лађа, коя
Превеђъ млога ядра има.

22.

Побожна желя.

Да, Перуне! на престолу т'
Само еданъ тренуть броимъ,
Главу судца подмитльивогъ
Гађао бы громомъ моимъ.

23.

Найболѣй савѣтъ.

На што млоге теоріе?
Жива нама дѣла дайте!
Савѣтъ тада понайболѣй
Отудъ ћемо црпи, знайте.
Све предика за предикомъ!..
Латите се посла сами!
Мест' говора дайте створа —
Певаћемо, благо нами!

24.

Антигонъ и увредителъ величанства.

(Плутархъ о укроћенію гнѣва. Гл. 9)

Уз-а самый кралѣвъ чадоръ
Стоѣ неки одъ вояка,
Ту садъ на свогъ доброгъ краля
Зла износе свакояка.
Краль то чуѣ; да л' ће с' светит'?...
„Ако вамъ ѣ (вели) стало
Да ме злобно опадате,
— Баръ уклон'те с' далѣ мало!“

НАДПИСИ.

1.

Єла.

Црне зубе имаюћи
Неправо се тужи Єла:
„Мужъ ми зао, несмемъ одъ нѣг’
Помолити зуба — бела.“

2.

Пишта юнакъ 1848.

„На Тителу“ — Пишта се разбаца —
„Дванаестъ самъ посекао Раца.
Сумняшъ? — ево читай, момче,
Свы дванаестъ то сведоче!“

3.

Мудра тврдица

На два дана предъ януаръ првый
Тиръ Яня є подъ земљицу лег’о,
А да л’ знате, за што єодбег’о? —
У кратко ћу явит’ ето:
Да не дає ништ’ на ново лето.

4.

Петко.

„Я на дому не е'мъ нигда“
Петко с' хвали — нуто беде!
Кадъ га нико не позове,
Онъ никако и не еде.

5.

Надплочно кнезу.

Овде лежи кнезъ Лютица,
Вечитъ споменъ села свогъ —
Као што е онъ судію,
Некъ не суди нѣму Богъ!

6.

Болестна тврдица свомъ наслѣднику.

„По доктора? . . Да брзъ ли си
Ка'но истый ртъ —
Башъ се боишъ, неће другче
Уграбит' ме смртъ!“

7.

Надгроб'е судцу.

Правде любацъ умре данасъ,
Вечно да га земля скріе;
Цела варошь у плачъ бризну
Што — већъ давно умро ние.

8.

Надпочно некомъ

(кои се за живота яко мирисомъ мазао).

Ко л' е лег'о овде вечный санакъ спа'ти, —
Можешъ омирисат', не треба читати.

9.

Разговоръ.

А. Сиромаку руку мою
Свагд' отворамъ я.

Б. Рука мож' быт' отворена. —
У нъой има л' шта ?

10.

Адвокатъ.

Надгробно намъ слово вели :
Адвокатъ е Оштроноктиѣъ Лука
После дуги смртны мука
Душу „предао у руке Божіе ;“
Ал' я држимъ, побратиме міо,
Да е ние Богъ приміо.

11.

Надгробница минералогу.

Живъ тумар'о с' за каменѣмъ
Колико те ноге носе ;
Каменъ овде дадоше ти,
Те си єдномъ смиріо се.

12.

К п ъ и ж е в н и к у.

Грудъ и мозакъ прекиплюе т' збиля?
Богъ те знао! . . Ал' ко за то мари?
Што публика срѣска читати ће,
Некъ су ясне, dokonчане ствари.

13.

Момъ о паднику.

На ѣзику отровъ носишъ зао,
Охъ! кадъ бы га прогутат' могао!

14.

Надгроб'е мужа жени.

Умрла си, нѣжномъ рукомъ
Два ти склопихъ ока твоя:
Ты у земли, я у кући
Нашао самъ садъ покоя.

15.

Сава.

„Посла имамъ на све стране,
Пуна ми є глава!“
Съ празне главе добро познатъ
Тако вели Сава.

16.

Л а г а н ъ.

Наумишъ ли лагат', издалека лажи.
Ко ће далек' ићи, истину да тражи?

17.

Д о в о л я н ъ у з р о к ъ.

Чудо ти є што почесто
Гологлавъ се шеће Пав'о.
Празномъ лонцу є л' заклопацъ
Одъ потребе, кажи право!

18.

М у ж ъ и ж е н а.

Хименъ чудно ли є
Спрег'о душе двіє:
Мужъ не любви ништа,
Кром' за новцемъ мре;
Жена любви свашто,
Свогъ текъ мужа не.

19.

Б а я н ъ.

За ученогъ „мужа“ себе
Свудъ издає Баянъ худый —
Да л' онъ к'о мужъ важи штогодъ,
Некъ нѣгова жена суди.

20.

Дубокъ погледъ у кабинетъ.

Нема л' скоро мира, друже!
Ратъ ће тада — траят' дуже.

21.

Г о с т ь.

Ономадъ самъ гостію се
Кодъ тебека, домаѣине:
Козіи ребар' оглоѣиномъ,
Граомъ, бобомъ безъ зачине;
Имена ти издат' не ѣу
Колик' годъ ко жели знати —
Изъ освете ты бы опетъ
На гостбу ме мог'о звати.

22.

Л е к а р ь.

Што ѣу реѣи, ние лажъ —
Славанъ ти е лекаръ Блажъ:
Оним', што га едномъ къ себи потрудише,
Другій лекаръ ние нужданъ више!

23.

П і я н с т в о.

Комъ е воля утопит' се худо,
Тай у Дунавъ некъ не скаче лудо;
Бр-а кодъ насъ (нуто среѣе лоше!)
И у чаши утопит' се може.

24.

Простота и лукавство.

Ягнъ и лисъ (веѣтъ е давно томе)
Упутише с' двору султанскоме,
Двораници приме обоицу:
Лиса — владу ком' дадоше таки,
Ягнъ — одъ когъ ждерао е свакій.

25.

Ждѣравцу.

Гойко знаный єсти преста;
Рођеня му шестдесетъ и шеста *)
Кадъ наврши с', онъ ту леже старый, —
Заръ у миру чекаюћи
Да му стомакъ дуго єло свари.

26.

Поробителю гробова.

И мртвим' у гробу не даде покоя
Крадльива Живане вазда рука твоя —
Да се съ тобомъ не бы истый случай сбыю,
У ваздуху судъ є гробъ ти одредію.

27.

Кадъ є Коста, прозванъ „Кецъ,“ гонію зеца.

Кадъ бы само знао зецъ,
Какавъ намъ є юнакъ Кецъ,
Ай, вере ми, онъ бы тада
Одпоръ дао безъ по' яда!

28.

Пріятельство при вину.

Пріятельство кое склопишъ
Текъ при вину ледну,
Ради, као исто вино,
Само ноћцу єдну.

*) година.

29.

Кадъ се книжаръ оженио ћеркомъ сеоскогъ „грка.“

Сретный зете, пропасть не ће
Књижурина твои брой,
Не устраже л' читательи,
Знамъ искаће тастъ њ твой!

30.

Н е к о м ъ.

Мртве само свуда хвалишь —
Я истину морамъ рећи:
Хвале т' ради ни найманъ
Волъ немамъ у гробъ лећи.

31.

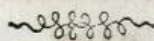
Servus nullum caput habet.

Чудимо се кадъ Римлянинъ мнѣ
Да му слуге живују безъ главе.
Старешине многе живују безъ главе,
Томъ є кодъ насъ чудити се пріє.

32.

К а д і и.

Одъ партає (трубишь на по' света)
Ты не прими черекъ одъ телета;
Вола цела да оћаше дати,
Ты бы знао тад' ћутати.

Б.

ПРОИЗВОДИ У ПРОЗИ.

Като се разлягахъ останахъ безпокойна дряна.

Среднахъ зета, пречастъ не бе
Безпокойна твоя дряна,
На зетахъ з чиста дряна,
Зетахъ зетахъ твоя дряна.

Възгласъ

Възгласъ зетахъ зетахъ —
Я зетахъ зетахъ зетахъ,
Хочу зетахъ зетахъ зетахъ,
Възгласъ зетахъ зетахъ зетахъ.

ПРОСНОВИ И ПРОСНОВИ

Светия святая святая святая.

Чудно се зетахъ Римляните зетахъ,
Джунглатахъ зетахъ зетахъ зетахъ,
Старинка зетахъ зетахъ зетахъ зетахъ,
Това е зетахъ зетахъ зетахъ зетахъ.

Възгласъ

Възгласъ (зетахъ зетахъ зетахъ)
Това е зетахъ зетахъ зетахъ зетахъ,
Възгласъ зетахъ зетахъ зетахъ зетахъ,
Ты бы зетахъ зетахъ зетахъ зетахъ.

ШКОЛА И ЖИВОТЪ.

I.

Школа у борби са животомъ трпи црну штету. Дете истина *дође младо у школу, али е већ осешило упливъ живоша.* Редко су родителѣ чинили оно, што бы чинила школа на нѣову месту. Друго е, *што деша не живи посве школи;* родителѣ у воспитаню, а тимъ и у наставляню имаю владу, која се упливу школскомъ понайвише противи, баръ редко га подпомаже. И примеръ осталы околностѣй понайвише е моралнимъ тежнями школскимъ управо противанъ. Треће е *наипосле, што се многи пишомци, пре времена свое зрелосши, изъ школе ошрзаю,* и гураю у такова одношеня живота, која учине, да они, што су као врстно у школи научили, наскоро сасвимъ или већомъ страномъ заборавае, шта више често мрзе и презиру. Одъ ове три болести болую све школе, па и оне, кое су *наиболѣ.*

Школа е, по своіой природи, допуненѣ дечіегъ воспитаня у фамиліи. Али одкадъ е животъ у толикимъ фамиліяма, поименце пакъ у варошима, постао комплициранъ илити замр-

шенъ тако, да веѣтъ дете у нѣму права места нема, мора школско воспитанѣ често да буде едина накнада домаѣмъ воспитаню, а понайвише му къ томе оскудѣва *власшь и споляшнѣ устроєнѣ*. Школа и то явна, найглавнѣе е условлѣ за децу, коя како валя не знаду за очинѣ заптъ и майчину негу.

Природно се предпоставля, да родительи *деци будуѣу среѣу збильски желе*; ипакъ е предпоставлянѣ таково често неистинито. Не желе увекъ родительи имати у деци добродѣтельне люде, нити добре христїане, — а то баръ свакій признае за условлѣ истините среѣе, — но богате, мудре и углаѣене люде. Горка е ова речъ, кою самъ изрекао, ипакъ е истинита; заиста бы веѣа половина родителя, да имъ се, као у сну Соломону, богатство ил' мудрость на избиръ понуди, — богатство изабрала; они добродѣтель и религію не сматраю съ праве точке, почемъ чувствена блага нерадо за нѣи жертвую. Они желе одъ свое деце имати колико е више могуѣ радости, колико е манѣ могуѣ терета. По томе се управля воспитанѣ првы година. У вишимъ круговима, па наниже до последнѣ границе среднѣга станя, ни една мати не дои сама дете свое (у томе може поедина мати быти невина, али скупа узевши криве су све; мати унапредъ види, да ће іой кѣри быти болешльиве, ипакъ ій она мучи мидеромъ и ѣерѣвомъ — башъ светъ у тврду силу не ће да се поправи!). Одма после роѣеня западне

дете у руке туђи людій, кои му се улагу, докѣ майка гледи, а злоставе га, чимѣ она леђа обрне. *) Мати, текѣ кадѣ іой є воля, иште да буде дете умилято, да се да любити, — а то се кодѣ детета купує ласканѣмѣ и сладкишима; другій путѣ мати, трчећи за забавама, тражи да іой буде дете стрпелъиво, а то се опетѣ купує одѣ нѣга лаганѣмѣ и обѣшѣу. Туђе настойнице, кое такође єдва чекаю, да се опросте дечиєгѣ терета, утаиваю коешта одѣ матере, дете дакле учи познавати лажѣ; оне или га лагаріомѣ за се придобыю, или га претняма застраше, — а често и дете само има коекакве тайне, те прави сѣ млађима комплотѣ. Ето то є отмѣно воспитанѣ пре способности за школу; у нижемѣ реду излази на видикѣ: запуштеностѣ, плашня, суровостѣ. Да сретно ли є оно дете, кое майка чува, коя га не мора оставити поради сиротинѣ, али коя га такође не оставля поради раскоша! Мати, ма и сѣ манѣомѣ памеѣу, а већимѣ манама, остає ипакѣ найболѣ друштво за свое дете. Али она не ће, не може да остане кодѣ куѣе; тако деца првы 6 година, ову клицу добра и зла, проведу у поввареномѣ друштву и занемареномѣ станю.

*) Ние чудо, што такимѣ воспитанѣмѣ не ће ни родители дочекати утехе одѣ деце, по речма Крылова:

— если выросли дѣти въ разлукѣ сѣ вами,

И вы ихѣ ввѣрили наемничѣимѣ рукамѣ:

Не вы ли (родительима говори) „виновати сами,

Что въ старости отѣ нихѣ утѣхи мало вамѣ?“

*Садъ е редъ на школу, — одъ нѣ се иште, да она желъ родителя, што се науке и знаня тиче, брзо и напречацъ задоволѣи, али да у навадама никакве промене не тражи, ерѣ то бы пореметило домаћий редъ. Рѣавъ упливъ дома, улагиванѣ, лакомость, лажъ — траю непрестано, школа пакъ треба да више што чини, а да не учи само познавати слова и срицати. Контрастъ између начела школски и домаћи явля се сваке године живльий, те нађе гробъ у бездни, коя све плодове учительскогъ напрезання прогута. Да запитамо, на примеръ, одкудъ *непаженѣ, расеяносѣ* произлази, коя у свима школскимъ разредима, особито у вароши, напредку смета, нагонѣи учителя, да често часъ школскій прекида, — па слободно одговорити смемо, да е домаће воспитанѣ овай коровъ посеяло, и да га оно негуе одъ дана на данъ. Деца су добра, али е светъ opakъ. Подъ управомъ челяди одучи се дете одъ свакогъ мирногъ, дугогъ разматраня; итра промена, коя нѣгову нестрпелѣивость дражи, наскоро му пређе у крвѣ и сокѣ. Дете се не учи, како да оно само себе забавля, но оѣе да га други забавляю; оно оѣе да говори, кадъ му на паметъ падне, а не кадъ се пристои; оно не ѣе да еде и пиѣ, кадъ е време томе, но кадъ му дође ѣудъ; за то гдигодъ се иште одъ нѣга паженѣ, оно мисли о нечемъ другомъ, нестрпелѣиво е и дуго му е време.*

Къ овомъ злу придружуе се погибеланѣ

миразъ деце, коя се у школу доводе — *непокорносшь*, и отудъ проистичуѣа мржня на све оне, кои покорность ишту. Што се правительства съ упорношѣу поданика, майстори съ непослушношѣу свои научника, газде съ развратношѣу млаѣи' борити имаю, — што школа збогъ самы дисциплинарны мера у обучаваню не напредуе, томе е еданъ узрокъ — слабость домаѣи свеза. Оцеви за то, што имаду на све стране посла, не боче се съ децомъ, нит' радо оно мало часова, кое на свакій начинъ у домаѣемъ кругу проводе, воспитаню посвећую; они тада желе са своіомъ децомъ забавляти се, а не кудити іѣ или казнити. Ова бы дакле задаѣа остала матерама, кое често къ томе нити имаю моралне снаге, нит' волѣ. И оне се малимъ неповольностима укланяю съ пута, и затвараю очи испредъ будуѣе пропасти. Детету се годи не изъ любви, ерѣ су и строге майке прошлы времена децу свою любиле, и ямачно веѣе жертве за благастанѣ ныово приносили, — но изъ мекушности, изъ свогъ комодитета, а нешто и изъ величаня, ерѣ то е пуко „паорски“, казнити свою децу. Убойте се Бога, родители! Християнство не ѣе ништа да зна за вашу измозгану любовь, коя у бурама живота не трае, управъ она е изнаодъ нашегъ себичногъ, мудруюѣегъ доба. Мрзость на стару систему каштигованя, жеѣа за популяритетомъ, наведоше насъ на странпутице. Ние шала: каквой е брижливой контроли изложена казнъ учительска! мислю бы човекъ, да

су учителѣи све сами некадашњи профози были, тако се яко предупредуе злоупотребенѣ! —

Найманѣ су пакъ склонѣни родителѣи, да учителю даду *власъ надъ обхоѣенѣмъ ученика изванъ школе*. А благо си га нѣму, ако онѣ те власти не треба! Ослободити учителя одъ дужности воспитаня, то значи снимити му najveћij део терета. Будући пакъ да никога нема, кои бы учителя заступіо — почемъ воспитанѣ подъ управомъ родителя рамлѣ, а безъ подпоре школске коначно бы се напустило — за то остае само изборъ: или се сасвимъ одрећи снажногъ воспитаня, или га пренети на школу. Али ће најпосле мекушни родителѣи признати свою несвестъ, и мораће доћи съ молбомъ: Воспитайте намъ нашу децу, ерѣ мы нисмо у станю. Него докъ се то збуде, проуяће јошъ млога годиница, јошъ млога стотина пунонадеждне деце запашће у порокъ и будалаштине, иначе подъ надзоромъ школе могла би се спасти. Найпре се мора права анархія у фамиліярномъ одношаю излећи, па онда ће текъ родителѣи доћи до свести, гди помоћ тражити имаю? А овако, чему се имамо надати, кадъ кодъ толики савета одъ стране лекара н. пр. мидери кодъ женскиня и данѣ данкомъ траю? Чему се имамо надати, кадъ мушкарци изреда najveћу бригу воде, како да се на дуванѣ науче, не што онѣ сладко прія, но што 15-годишњѣмъ детићу дае видѣ човека (дуванѣе нека се не луте на ове речи — я говоримъ само о моралной слабости,)

у којој пушенѣ кодъ многи людѣй има свой зачетакъ, а не о шкодливости самога навичая)?... Чему се имамо надати одъ генераціе, која у многомъ смотреню другчіе мисли, а другчіе чини? Каква се истинитость лепи за младежь, која у школи чуе: *благѣ данѣ валя ши свешковаши*, а кодъ куће види, гди родители жельно чекаю кройча съ доготовлѣномъ на благъ данъ альиномъ?... Школа заповѣда: *за живощъ главе не лажи*, а мати, ако іой ѣ не-сносна визита дошла, наручуе: *кажите да нисамъ кодъ куће*; другій путъ она иште, да отаць ништа не дозна, ако се у кући невольнѣ што случило, и т. д. Е, садъ ко може, нека одгонене младежи ову загонетку!

Юшъ манѣ ће користити опомене, кое мы учителяи деци трубимо: *ползуйте се школскимъ временемъ — школу пре времена не оставляйте*, по томе што су знаня дика и нажитъ людскогъ рода, и што се безъ нѣи не долази ни до чести, ни до иманя. Та знанѣмъ и наукомъ долази младяѣ до чести и иманя редко, девойка скоро никадъ. Племя, новаць, лепота очевидно ће превагнути све заслуге, знаня и таланте.

Али да се садъ съ чистіимъ мотивима обратимо къ срцу дѣтинѣмъ, па ћемо наћи одъ нарави истина благу землю, веру, готовость, али *шалносшь* никакву, ерѣ зао примеръ поквари све. „Богъ оће да мы добродѣтельныи будемо, Исусъ Христосъ насъ ѣ искупію, па ако мы у нѣга веруемо, ако нѣгову

вероисповедь познамо и пригрлимо, постаћемо блажени“ — дете то чуе, и прими у свое срце; оно оће, али е моћ светска сувише јака; — дете види, гди люди око' нѣга живе тако, као да бы то само были речи, кое е добро слушати, а зло испуњавати. Моћ школе дакле мора се распространити тако, да она све суете у животу може савладати; а то ће се најболѣ учинити онда, кадъ се школа као савезница съ црквомъ сдружи, држава пакъ обоима спољашню свою снагу и важность по- займи. Иначе и школа и црква, гди текъ свака за себе ради, израдиће заиста мало, управо мора подлећи сили спољашнѣгъ живота.

II.

Пушкинъ, найпрославляніи рускій пѣсникъ, кадъ му е было умрети, рече: „Съ Богомъ мили пріятельи!“ *сврнувъ очима на свою књижницу.* Съ тогъ гледишта и я велимъ, да онай, кои има изабрану књижницу, никадъ ние безъ пріятеля, никадъ ние самъ. Заиста су књи́ге прекрасно друштво, еръ може га човекъ одбити кадъ оће, може се съ нѣмъ забавляти како кадъ оће, може му противусловити, а да га не увреди. Ако е књига добра, она намъ се ближѣмъ познанствомъ све то веѣма допада, у людскомъ пакъ друштву свагда тако не бѣва; — ако ли е рѣва, а мы е бацамо на страну, па ипакъ насъ она за то на гласъ не износи.

У погледу човекопознаня врло бы занимљиво было развидити библіотеке многи людѣй. Особито бы о учительима могли съ поприличномъ известности по нѣовимъ библіотекама судити. Али ево жалости: у многи, гдишто башъ и варошки учителя, нема или никаквы књига, или су пакъ такове, коима у књи́жници образованогъ и образуюћегъ човека места нѣе.

III.

Одъ воспитателя се иште, да маньой деци бира за читанѣ кнѣиге, сходне младимъ нѣовимъ годинама. У овай редъ иду скаске, особито источне и уобште славенске.*) Прераны мудраца ние намъ нужно имати. Зреліи читатели любе понайвише истину, коя е наликъ на басну; а маньи читатели любе басну на истину наликъ. По томе судимъ, да нису на одметъ скаске, скроене управ' за потребу дечіегъ уображеня, кое особито воли текъ образе и прилике, не трпеѣи тако зване дечіе приповедке, у којима найвеѣій део списателя' говори превисокимъ, учительскимъ начиномъ. За децу е нужданъ собственъ нашъ примеръ, не наше умне речи. Деца не докучую, но подражаваю. Деца любе читанѣ, али као усладу за уображенѣ, а не за умъ; као усладу за дечіе способности, а не за способности свршеногъ човека. Способность уображеня валя

*) „Сказки, и преимущественно восточнія и Русскія, есть именно дѣтская пища, которая питаетъ воображеніе безъ всякихъ вліяній, какъ пища діеты гомеопатической. Дитя любитъ, чтобъ проносились предъ нимъ игривые образы: Это игрушки, которыми забавляется еще малютка — умъ.“

да се развіе и да сазре пре ума по томе, што е уображенѣ унутрашнѣ огледало, безъ коега умъ не ће ясно видити стварь. —

Такође валя давати младежи у руке дѣла, као : описе путованя — познаванѣ народа, нѣовы карактера и обичая и др. — Ако стои, да сваку темельну поправку людскогъ рода съ младежи почети валя; ако стои оно, што веѣъ и старе наше срѣске пословице рекоше : „*На млађима свешъ осшае*“ — „*Шшо дикла навикла*“ и т. д., то ће изъ наше младежи произићи некадѣ люди, супрузи, оцеви и матере, старешине, учители и воспитатели, саветници и судіе, па и градо- и државоуправители. Младежъ ће дакле, пре него што све то постане, изъ књига поменуте струке учити, шта іой по примеру други людій чинити или избегавати треба; ту ће она имати прилику, да слабо искуство свое разшири и обогати; даће іой се мигъ за светліе идее о побольшаню собственога свогъ срца; крепиће силу памтєня, управляюћи на свой животъ све оно, што честито у таковимъ књигама буде читала. Заиста, свуда ћемо наћи прилике, да понешто научимо, па што се дуже и озбиљнїе учимо, уверавамо се све то веѣма, да смо іошъ врло слаби ученици. Богъ гледа на волю. За то валя да и погрешке, кое бы на другима приметили, избегавамо. Я се баръ съ радошћу опоминѣмъ, како самъ іошъ као ѣакъ у среднѣимъ школама будући, читао гди Е. Л. Швайцеръ, поминюћи 1813. ратна времена у Сак-

сонской ово пише: „Я самъ боравіо на уда-
лѣнимъ школама, а у исто ратно доба стиже
ми гласъ изъ роднога стана, да ми е отацъ,
попъ на селу, смртно оболео, но ме зове да
ме благослови. Понаглив' чимъ пре, у кои
данъ стигнемъ дома, у тай онъ већъ пустіо
душу. И садъ, после толико година, іошъ
гледимъ умнимъ очима сузе, коє е на данъ
погреба Козакъ некій ліо, гледећи мртво тело
моега оца съ поповскимъ украсомъ у мртвач-
комъ сандуку, — мотрећи насъ сиротице, гди
се, пиштећи као црвакъ за коромъ, око' леде-
ногъ тела жалостиво віємо; али исто тако
стое іошъ и они мађарски коняници предъ
моимъ очима, кои савъ печальный домъ поис-
преметаше, не бы л' гди нашли — вина; най-
после наиђу на едно буре сирѣта, одвранѣ
га съ найвећомъ пожудомъ, те оду на нате-
гачу огледати“.

IV.

Начело: да родители у воспитаню и руково-
ђеню деце свое треба учителя живо да под-
помажу, одъ све неволѣ баръ да му приме-
ромъ своимъ не сметаю — да се не руши
оно што е онъ тешкомъ мукомъ назидао, —
слабо се или нимало данасъ не пази. Нека
учитель н. пр. збильски препоручи ученицима
прилѣжность, поредакъ, чистоту, послуш-
ность, захвалность и добро владанѣ: многи
ће родители допустити деци своіой свака
грубіяинства — мануће главомъ, слегнути раме-
нима, или се свему добродушно насмеяти.
Учитель нека свойски опоминѣ децу, да рано
устаю, да се изъ предмета свои брижљиво
справляю — родители ће радіе видети, да
се деца узурна и беспосличеѣи у куѣи баве.
Учитель нека изъ све снаге труби ученицима
користъ науке, нека се стара да имъ ученѣ
као очиту срећу и накнаду представи, — роди-
тели неће знати леньштину одъ детета болѣ
наградити, него ако га неколико дана одъ
школе задрже, не мислеѣи при томъ, да деца
тимъ начиномъ у своимъ наукама назадна
постаю, да іой посештаванѣ школе бива уобште
досадно и неважно. Учитель нека колико му
драго препоручуе детету просту и наравну

рану као најздравию и најболю, мила ће майка претоварити му желудацъ сладкишима. Учитель нека држи за дужность поштеногъ човека: себи поверену младежъ искрено любити и о благостаню нѣномъ старати се — учинити да изъ младежи постану способни а и больи люди — обзирати се на нѣово владанѣ такође изванѣ школе, па све мане, кое примети, укоравати и исправляти: — родители ће му то примити за грехъ вапюћий на небо. Учитель нека не трпи, да се дете одъ 12 или 14 година съ луломъ размеће, онъ ће се моратъ зачудити, кадъ одъ истогъ детета чуе, да е то све са знанѣмъ и допуштенѣмъ нѣговогъ оца, кои е исто тако радю и т. д. Учитель обично мора овде занемити те веровати, да овакови родители управо на то иду, како да изъ саме любви децу свою и теломъ и душою у пропасть суноврате.

Благо свакоме селу — да, и свакой држави, гди се родители, учители и школоуправители очински за благостанѣ младежи свое брину! Благо нѣима, ако они достоянство своего позива посве осећаю, те „сдружениемъ силама“ исто тако мудрость у избору свои учителя, као и у сачиненю прикладны школски закона засведочаваю, те тимъ начиномъ лепой цѣли разумногъ воспитаня и образования на сусреть теку! Блажена душа праведногъ и брижливогъ оца свію Руса, кои е замеріо, кадъ му неки ктедоше подићи споменике. Узвишенный владалацъ Александръ изрази се тада:

„Я не желимъ таково што, што ќе се у свомъ зачетку само собомъ срушити, а стати великогъ грдногъ трошка. Я желимъ — да, за истиниту бы дику и не малый украсъ држао, да се какова честита, честитимъ служительима и управительима снабдѣвена *школа* илти *црква* назида, те да и я свой даракъ на то приложимъ.“

Ко не види узвишеность и човеколюбъ у овимъ мислима! — Такавъ речитъ и вечитъ споменикъ за живе люде — не слави л' то свое основателъ у нашемъ добу па и кодъ потомства веѣма, него гдикои немъ, у себи самомъ распадоуѣи се споменикъ за мртваце!...

V.

Велика є сметня изостаянѣ одъ школе, — погрешка, за кою невештаци обично веле, да ние особито знатна, а међутимъ знаду є учителяи као великогъ неприятеля. Наравно є, да овде народна школа найвећма страда. . . Ко самъ ние учительскогъ леба єо, тай не може себи представити неприлике, кое се рађаю честимъ изостаянѣмъ одъ школе. Помислимо само, како изгледа школа, гди одъ стотине деце найманѣ петина изостане, а десетина касно дође; шта се ту радити, каква ли ревностъ ту владати може! То ние четвртъ сата, коя се бележкомъ изостанка и саслушанѣмъ правданя губи; то ние єданъ школскій данъ, кои за дете пропада, — то є нередъ, кои сутра-данъ и далѣ тамо, дакле свакій данъ у лекціяма влада, а то найвише шкоди. Ту єдно дете ние научило свой предметъ, єрѣ га никако ни чуло ние; тамо опетъ друго збунило се, а треће ние могло кнѣигу наћи, — све є и садъ іошѣ поремећено првашнѣомъ небригомъ. Не треба мислити, да є дете, кое є у недельи дана трипутъ у школу дошло, равно полакъ онолико научило, колико она деца, коя су шесть путій у недельи у школи была. Често є прекинута наука гора него

никаква, ерѣ у последнѣмъ случаю остае потреба и воля къ учению, а у првомъ ние тако. Расеяность, коіомъ неуредно школу посеђуюћа деца врата школска отвораю и затвораю, лепи се такође за друге ученике, духъ целе школе ослаби и клоне. Учитель самъ не зна, или ће учинити да добри ученици каю кривицу оны невалялаца, допустивши да они први одъ дугогъ времена зеваю, докле онъ ове последнѣ муштра, или ће ове сматрати као да нису овде, па радити свой посао далѣ. Христіянска стрпелчивость и обште добро ишту свакояко, да се онъ заблуђеногъ стада прими; али оће л' му родителѣи больи ученика захвалити, што е нѣову децу употребію, да дундаше за едекъ притегне? Оће л' и местный директоръ довольно стваръ разумевати, да слабъ напредакъ школе изведе изъ дечіи изостаяня, а не изъ неспособности учителя?

Али многи зарѣ мисле, да се ова куга улегла само у народне школе. Никако! Премда е изостаянѣ у нижимъ школама много веће, него у вишимъ, ипакъ е оно и овде тако учестало, да већъ знатну штету приноси. Да л' да рекнемо кою речъ о гимназистима, коима е омилило изостаяти одъ школе? Зарѣ е еданпутъ якъ младъ човекъ васъ дугій данъ провео у кревету, текъ да се немиломъ послу уклони, да какавъ романъ исчита, или да мамурлукъ одспава? Гди се за честь држи учителя варати, крадомъ дуванъ пушити, ту онда ние чудо, што е слабъ напредакъ. — Найгоре е іошѣ,

гди су родитељи неизображени па резонирају: „Е, тешка ми посла, што е дете еданъ данъ изостало — ние ни оно робъ школскій“ и т. д. Али учитељи знаду, да се подъ најпразніимъ изговорима данъ по данъ пропушта, па у течаю године наклепа се много таквы дана. Найгоре е при томе, што се затуплюе чувство дужности у детету, и што се дете навикне, усладе живота држати занешто важніе. У народной школи іошъ е и Боже помози! Ту се држи да е оно, што ће деца родитељима на дому илити на нъиви помоћи, пречій посао одъ школе; али у вишимъ школама срля младежъ за бедностима помодногъ живота. Претерана нѣжність родителя подмеће такође болестъ, као најпразніи изговоръ школске небриге. Ту ти се они свачега плаше: снега, кише, ветра, врућине, ладноће, блата, — а све то не смета, кадъ се полази на путъ забаве.

Овде за оправданъ родителя' валя навести, да често гдикои учитељи сами даю повода родителској страшливости, те деца не долазе уредно у школу. Я познаемъ приличанъ брой учителя', кои, докъ часъ науке трае, само на себе, на свое здравлѣ и свою удобность мотре. Некій милуе ладовину, — не мислећи се дуго отвори онъ прозоре и врата, нити му е брига за децу, коя на цугу седе, а не могу меняти места као онъ. Да отудъ произлази запаленъ очію, то здравъ учитель не види нимало, еръ онъ овде има пуну власть.

Међутимъ важніа є точка *болезньности* *учишеля*. Статистички є доказано, да после радина у фабрикама и у рудама, као такође и после лекара, найвише мори смрть учитель свію категорія; а у свемъ свету нема тогъ станя, кое одъ телесны слабостій (кое ако управо гробу не воде, а оно баръ званію сметаю,) више пати, него учительско. На вишимъ школама има ій найманъ половина, кои изгубе видъ, а одъ реуматизма, особито вратоболъ болує ямачно трећина, па ко бы іошъ набројо читаву поворку болестій, одъ кои они пате! У колико су ове болести послѣдице живота, у комъ се мало кретаня чини, но найвише се седи, — у колико су оне послѣдице душевногъ и умногъ напрезання, кое се одъ обхођеня съ децомъ не раздвая, — валя ій, то се по себи разуме, трпелливо сносити; али у колико бы оне были слѣдство опаки установлѣня, ко да ій тада прећути? Болестъ учителя — то є болестъ целе школе, па не само онда, кадъ учитель са свимъ одъ школе изостане, него и чимъ га принуди, да се онъ штедити мора, одузевши му волю и пріятность, која ни на часъ не сме да га остави. Жалостни отудъ трагови за школу познати су, особито како за сублиранъ болестногъ учителя слабо ко бригу води. Ние чудо дакле, што млога деца, која су несретна, да имаю болестногъ учителя, после честитогъ почетка пођу наскоро у назадакъ, заборавивши оно, што су научила, пре негъ што школу оставе.

Такође и *феріе*, ма да су иначе користне и нуждне, заслужую, колико су се гди више отегле, укоръ. По некимъ школама време е *ферія* одвећъ дуго (9, 11 и више неделя), а то е са свимъ противно интересу школскомъ. Деца исподъ 14 година требало бы да несмеду више одъ 8, найдуже 14 дана бити слободна одъ школе, ванъ ако, као на селу, за време жетве другій посао настане. За варошку децу, која време школскогъ одмора у леньости проводе, *феріе* су правый отровъ. Не само што се време одмора узалудъ троши, еръ деца гани у интересу здравля не проводе, — но остатакъ бола тогъ упропасти прву школску неделя. У пређашня времена ублажавала се сва ова штета домашношћу родителя, али се све то данасъ чудно променило. *Феріе* су не само одпустно писмо за леньость, но и за иляду иначе забранѣны неуредностій. Тимъ я не одричемъ, да е за тело, кое е за скамію кадшто силомъ прековано, и за духъ дорашћуюћегъ човека, когъ школско звонце, „упражненія,“ коректуре и цензуре страомъ намучише, — врло пробитачно, кадъ се едномъ на зраку и сунцу може испружити, и безъ педантички окова проодати. Я само овде кудимъ оно, што е у таковомъ поступаню сувишно и недослѣдно.

Али учители (пребациће ми се), они су ямачно заслужили, да одану душомъ, да оду мало на путъ, — грозно бы было, ома-

лити имъ ту едину олакшицу нѣовогъ труд-
ногъ живота. И я самъ самъ учитель, па
знамъ, шта ће то рећи, по читавъ течай но-
сити тешко бремене воспитавања безъ одмора,
знамъ како слабомъ телу и ранявомъ духу
лепо прія слобода одъ неколико неделя; али
ипакъ не могу бранити неке одморе, оваке
као што есу. За данъ починка одредіо е Богъ
неделю, која се сваки 7 дана враћа; али по-
чинакъ, кои плодъ трудова гута, ние уго-
данъ Богу. Дугачке феріе датираю се одъ
универзитета, гди се люди са свію краєва
света склопише, коима е валяло оставити
времена, да се своимъ кућама разиђу; за наше
пакъ школице не подноси нѣовъ рачунъ ни-
како. Старый обичай и комодитетъ узеше
нѣи подъ своя крила, шта више іошъ ій на
високимъ школама веѣма протегнуше. Али ће
и овима црнъ петакъ доћи!

За здравлѣ учителя и слободнѣ крета-
нѣ ученика могуће е другимъ начиномъ по-
старати се, а не обштимъ престанкомъ и
слободомъ одъ дуга два месеца. Браћо, не
нагоните хотимично младежъ на ленъость и
безаконѣ! Што се учителя тиче, дайте имъ
да болѣ живити могу, да брига свакидаш-
нѣгъ живлѣня веселость нѣову не мути; ор-
ганизирайте школе, па као што официру дае-
те допустъ (Urlaub), дайте га поединце и
учителѣма, а међутимъ наредите, да деца
безъ обучавања не остану, па ѣете се тимъ
начиномъ за благостанѣ учителя' болѣ по-

бринути, него овакимъ школскимъ прекида-
нѣмъ, кое се по нужди на веѣмъ институ-
тима може опростити, никако пакъ педаго-
гички оправдати!

VI.

Правѣ е и непосредна задаѣа школе: наука,
развѣянѣ и изоштрѣванѣ умны сила. Амо се
рачуна и начинѣ обучавања илии методѣ;
а) на вредноѣу нѣгову не валя сувише мло-
го држати; ние сва среѣа у нѣму; да, іошѣ до-
бро испитати треба властите таленте, те на
нѣи гледати; б) обѣктивно добарѣ методѣ
ниѣ свагда и субѣктивно најболѣй; в) много
е за тимѣ стало, да ѣакѣ научи, како му
валя учити се. И самой науци треба куѣа
да положи темель, не толико непосреднимѣ
обучаванѣмъ, колико — гди се прилика по-
каже — вештѣбанѣмъ чувствены оруѣа, изо-
штрѣванѣмъ мишлѣня на путу просте забаве.
Дете ѣе и иначе у куѣи истинито изобра-
жены родителя изѣ свакогѣ разговора, кои
се съ нѣимѣ поведе, изѣ сваке игре, коя се
съ нѣимѣ започне, имати шта да научи. Гди
су родители стрпелѣиви и мудри, гди имѣ
и времена претиче, а желя ученѣ и талантѣ
деце поѣе имѣ на сусретѣ, ту се веѣѣ и
изранѣе може почети непосредна наука, само

што узъ поменута условля добро іошъ мотрити валя на тѣлесный саставъ и развитакъ дечіи. Уобште су две мане, коима се данашній нашъ воспитавања начинъ пунимъ правомъ може окривити, — прва мана, која се куће тиче, та є: што се деца претовариваю єломъ и пиѣмъ и осталимъ рѣскошима. Отудъ проистичу многострука зла. Я баръ іошъ и данасъ захвалюємъ моимъ родителѣма, што ме у раномъ дѣтињствѣ нису учили на богате софре и свакояке сладкише, єръ ласно може доѣи време нужде, па є тешко одъ уживања одучити се. Као што млада воѣка, која є у саднику мастну землю имала, не ће да расте и успѣва, ако є у крту землю пресадишъ, тако ни оно дѣте не напредує, кое после раскошно проведеногъ дѣтињства у нужду западне. — Друга мана тиче се и куће и школе, а то є прерана наука и нагомилаванѣ учебны часова и школски радња на дому. Овой є мани поводъ не само претерано зактеванѣ нашега доба, но више пута надметанѣ и безумлѣ учителя и родителя. Родителѣи ишту нагомилаванѣ школски посала, само да дѣте мирно дома седи, да їй не узнемирує. Они учебнимъ часима придружую іошъ Богъ зна какове приватне часе, и то све колико се раниє може. Отудъ произилази не само душевна шкода, но и телесна немоѣъ. — Кадъ веѣъ деца поодрасту и добаръ напредакъ покажу, валя бѣрижљиво мотрити, какове кнѣиге чи-

таю; ерѣ неке су кнѣиге писане, не да што научимо изъ нѣи, но да знамо да е и списатель нешто знао. Треба далѣ пазити, како млади люди читаю; читаюѣи треба тражити душу кнѣиге, па испитати идею, кою е списатель имао. Ко тако чини, тай разуме целу кнѣигу. Кадшто е да бѣгме тешко наѣи душу, као што е кодъ многога нѣи заиста тешко наѣи. И самъ бѣ гдикои списатель муке имао, да у своіой кнѣизи душу пронаѣе... Некій читаюѣи све што чита употребљава на свою користь; а некій е неситникъ, то естъ све што чита, радъ е прогутати, — а отудъ е главоболя и друго зло.... Покажимо при читаню правый путъ учеѣой се младежи!

VII.

Юшъ одъ времена *Руссо-а*, премда овай особитый човекъ нѣкимъ начиномъ не одбацуе све насилне мере покорности, (онъ е измислио некій нараванъ законъ каштиге, — на среѣу, данашнѣмъ даномъ изясни се опетъ веѣа страна вретнѣи педагога за телесну казнъ: читай *Кириш-а*) — ушло е у моду, еманципирати младежъ одъ свакогъ подчинѣня. И сами они люди, кои су иначе уживали радость у томе: да добро старо време са свомъ нѣговомъ рѣомъ и плеснивошѣу бране, у поступаню съ децомъ своѣомъ спадаю у редъ найлибералнѣи апостола данашнѣгъ разнѣженогъ воспитаня. *)

Одъ учителя се иште, да онъ према самомъ себи праведно строгъ буде, да бы такавъ и према ученицима быти могао. Свака неуредность, свака слабость одъ нѣгове стране раѣа мложину неуредностей и слабо-

*) Лихтенбергъ нѣе истина быо педагогъ, али е скрозомъ проникнуо стварь, певаючи негда овако:

Das Streicheln, Schmeicheln, Thun und Tâtscheln hilft euch nichts.
Bei Mädchen geht's noch wol auf Backen des Gesichts;
Bei Buben lob' ich mir den Brauch der weisen Insel;
Die malt das and're Paar schwitsch! mit dem Birkenpinsel.

стіи помеђу децомъ. Онъ у нѣовимъ очима мора бити безъ мане, башъ да се такавъ и не чини у очима свршены людій. Такође не може се назвати лажъ, ако се онъ постара сакрити мане свое предъ ученицима, али то валя вешто учинити. Међутимъ свакояко е болъ отрести се погрешака, него покрити ии, али и ово последиѣ спада у педагогичку дужность.

Што е за друге особе са свимъ непо-смешљиво, то за учителя ние, чимъ га текъ деца виде. Башъ и за саме најобичніе потребе и раднѣ у животу мора се онъ съ некимъ уздржаванѣмъ и обзиромъ на свое станѣ бринути, кое ни у каквомъ другомъ станю ние нужно. Наравно е, да ова пажня на себе (у речма и дѣлима) у успљность, кадшто и у смешность пређе, ипакъ е она необходимо нужна.

Али окромъ, колико е више могуће, савршены примера учителѣвы, коя су іошъ *начела, на којима се добаръ школскій записъ (редъ) оснива?* Да ово мало обширніе обяснимо, валяло бы написати особиту расправу, нарочито како е та нѣива у нашој литератури необрађена, тако да се безъ основа и примера подпуно што за правило не да поставити. За то овде текъ кратки наговештаи могу имати места.

Пажљивость, поредакъ, дослѣдность и правда, држимъ да су четири поглавите врлине учителя, кои добаръ заштъ држати жели. *Паж-*

мивъ мора бити, да може злоју за времена
открити и искоренити, пре него се она осигу-
ри. *Поредакъ* мора учитель любити, да бы
онај часъ могао неприлику спазити. Ко не
смотри кадъ дете закасни, кадъ съ пуномъ
главомъ перя у школу дође, или на свомъ
месту не седи, томъ ће коровъ распуште-
ности наскоро по целой нъиви нађикати. У
овомъ смотрењу велико є зло — кратко-
видность, а кратковидъ учитель (прерано
кратковидъ поставшій не треба да се прима
у службу) — мора се свакоякимъ начиномъ
постарати, да другомъ каквомъ дисципли-
нарномъ вештиномъ овај природный недо-
статакъ може надокнадити. *Дослѣдностъ* є
одавно препоручивана као основъ доброгъ
воспитавања. Изъ недостатка дослѣдности из-
водише се погрешке матерій у воспитаню,
премда су ту јошъ и друге слабости упле-
тене. Я судимъ, да се са дослѣдношћу, безъ
мудрости и милошће не може онолико добра
учинити, колико се обично мисли, — или
болъ рећи: я држимъ спољашню дослѣдность,
која є често са самовольствомъ тесно сро-
ђена, ни за какву врлину, но само унутрашню,
т. є. равномерно расположенъ духа наспрамъ
деце. Ова се може у формама често меняти,
а да у главномє ништа не попусти. Нѣнъ є
контрастъ *самовольносшь*, а ову управъ др-
жимъ я за найгору противницу добре дис-
циплине, као уобште доброгъ управляня. За-
конитость мора се у свима мерама, кое учи-

тель предузимлѣ, огледати, онѣ самѣ мора
 се показивати текѣ као навеститель и из-
 вршитель већегъ закона, па ће тада и сама
 забрана и казнь изгубити свою строгость.
 Будљивость, па показивала се она у неос-
 нованомъ попуштаню, илити у неоснованой
 строгости, есть гробъ сваке дисциплине. Буд-
 лљивость не да учителю, да буде *праведанъ*.
 Као што правда узвишуе народъ, тако исто
 узвишуе она школу. До душе често ние ка-
 даръ ни найправедниѣ учитель измаћи се
 сенки партизанства, ипакъ учительва пра-
 ведна воля имаће спасоносанъ упливъ на
 волю ученика. Морална свеза између криви-
 це и каштиге, између заслуге и награде —
 то є едно одъ најячи средства, којима до-
 бра школа утицаѣ у животъ има. Школа є
 држава у малену, у многомъ смотреню под-
 пунѣ и идеалнѣ, него што држава у вели-
 комъ икадъ бити може; — учитель, — онѣ
 ти є влада надъ савршено равноправнимъ на-
 родомъ деце, — озгоръ ограниченъ, ако бы
 му заръ кефъ дошао, да зло чини, у очима
 пакъ свои поданика посве неограниченъ, —
 беспогрешанъ, — скоро као некомъ свети-
 нѣомъ обастртъ! Како се у таковой држа-
 вици идея правде зачеде, тако ће она дуго,
 можда увекъ у срцама малы грађана обита-
 вати. За то бы и рекао, да є понайважнѣ
 задаѣа школски старешина та, да се одно-
 шенъ између учителя и деце, закона и су-
 да, награде и казни мудро и стално организира.

О *школской казни* много говорити, держимъ за излишно; хвалу прута я данъ данасъ признаемъ, почемъ держимъ, да се лакомъ телесномъ каштигомъ найнаравнѣе изявлюе негодованѣ, кое мы одрасли люди имамо справъ деце. И самой найнѣжнѣйшей матери задркѣ кадшто рука, гледаюѣи непристойность милогъ свогъ детета. Као што я мислимъ: брзо прелазеѣе, на свакій начинъ осетливѣе каштиге есу скоро у свима случаєвима пробитачнѣе него ли оне, око' кои се вазданъ разбія глава. Како да сравнимо мукло измозганный затворъ и затуплююѣу грдню са електричкимъ дѣйствомъ лесковчиѣа!?. . Безъ думетки мудрогъ зрѣнца соли свакій ѣе начинъ каштиге преѣи у злоупотреблѣнѣ; али кадъ еданпутъ учителъ наше у улюдности и умерености воспитамо, на што онда то вѣчито неповеренѣ и стра одъ казни? Да богме да за одрастнѣе ученике другу каштигу валя избрати. Чимъ превага чувствѣности надъ душевномъ нарави човека малакше, мораю се тада телесне казни преобратити у душевне; па затворъ може се ту као премораванѣ къ усамлѣномъ размишляваню као максимумъ сматрати. Остало се мора честолюблѣмъ у дѣйствовати; гди се то у прирашѣуюѣемъ младиѣу јошъ ниє пробудило, ту ѣе се тешко кадъ и пробудити.

У свима школскимъ заведеніямъ, у коя улазакъ и изъ кои' излазакъ на вољи стои, требало бы не само казнѣ прогнаня да по-

стои, но и да се збия у свима случаевима употреби, гди прети морална зараза. Благо-
станъ общности мора свагда одржати пре-
вагу. —

Къ спомоћнимъ средствама доброга запта
прибраяю се такође тѣлесна вештбана. *) Са
свимъ друга морална снага влада у дечац-
ма, кои се пеню и скачу, него у онима, кои
редовно театаръ пооде. Дружественость, миро-
любивость, слога — све се то учи на за-
бавномъ боришту. Вештина е и сиграти се,
а садашня себична генерація често вештину
ту не разуме. Съ децомъ, коя трчати зна-
ду, а на трчаню едно другомъ пута не пре-
сеца, — коя памте, да свака стварь има
свое место и свое време, много е лакше у
школи владати. А што особито школскомъ
запту данасъ съ поля смета, то е телесна,
а съ нѣомъ нераздвойна душевна мекушность
младежи и нѣны родителя. Шта ти се ту не
смотра као нечувена строгость! Како ти се
ту младежь чува и найманѣгъ ветриѣа! Ко
ниє живіо у трговачкой вароши, тай не бы
веровао, каква се чуда разнѣжености збиваю.

*) Цену и користь овы вештбана добро е разумео уче-
ный лекарь и педагогъ срѣскій, данасъ ц. к. школ-
скій советникъ, г. Борѣе Натошевиѣъ. Го-
сподинъ истый, пре неколико година понуѣенъ зва-
ніємъ управителя гимназіе Н. Садске, примивши се
истогъ, првый е почео одма, узъ предаванѣ виши
натуралны наука, — редовно такође наставляти мла-
дежь у гимнастици. Слава му!

Родители, не чините тога! То нису чинили стари Римляни, а ни данъ данкомъ то не чине практични Американци, кои награђуюћи најснажнију и наједрију децу, настое око тога, да одране у здравой и крепкой деци здраве будуће родителъ, да имъ се и телесно и душевно облагороди будућий нѣовъ нараштай... Такође и самовольство и пркосъ недорасле деце највише е видити у трговачкимъ варошима. Отмѣни люди држе децу у болѣмъ запту, него богати, — съ овимъ оће да се докаже, да заиста изображени люди болѣ воспитаваю, него полуучени.

Сувишно ограниченъ учительске власти спада у заблуде новіегъ рукованя уобште, и школске администраціе посебице. Али ништа ние снажноме запту и учительскомъ уваженію веѣма противно. Изъ саме смотрености, да не бы едномъ учитель власть свою злоупотребію, нашло се за добро унапредъ обезоружати га. Истина, на многимъ местима постои казнительна власть, али е извршенъ исте власти ограничено, тако да учитель воли и неказнити, као н. пр. кадъ ученика сме телесно казнити само у присутству директора (па шта е онда ту учитель друго до пандуръ?) — или кадъ само сме детету *даши на дланъ*. А ко ће држати руку, да е дете натрагъ не тргне? Ко л' ће забранити смей, кадъ учитель промаши? . . .

Зло е такође, што веѣа власть радо и весело прима тужбе противъ учителя, а не

промишля, да сви брегови издалека изгледаю равни, и да е поразъ найближе власти свагда скоро уводъ у поразъ више власти. Айде што се родители, кои се тврдо деchie партае држе, неправедно о дисциплинарномъ поступку учителя' изражую, то се iошъ дае разяснити и лако извинити; али кадъ то веће власти чине или за то, што не знаду како е учителю съ распуштеномъ децомъ бочити се, или што оне башъ одсвуда странпутицу и самоволю учительску миришу, — онда се морамо тужити на недоскудицу педагогички увиђеня.

У домаће *воспишаванѣ*, за кое се по свему, што смо дояко навели, сме рећи да е мекушно и жалостно, валя да се држава съ *доцуненѣмъ* и *поправкомъ* умеша. Ёдино средство, кое iоѣ за ову цѣль у власти стои, естъ школа и нѣне местне старешине. Ови имаю добаръ заптъ увести, овима се мора поверенѣ, овима се мораю поклонити права, коима ће се они снажно одапирати свакоѣ злоѣи. Свакѣй немаръ, па произлазио онъ одъ родителя или одъ деце, валя казнити. Родительска н. пр. кривица нека се казни новчаномъ глобомъ, коя бы се, ако случайно не бы ктели платити, могла преобратити у затворъ. Друштво школски старешина, кое бы се за ту цѣль склопило, валя да добые право, да сваку непристойность, кою младежъ изванъ школе учини, може каштиговати, изузевши ону само, коя се у родительскоѣ ку-

ћи догоди. У вишимъ школама може дирекція задржати ту властъ, али тако да се узаймичне погрешке такође узаймично истраживанъ и казнъ држи. Сепаратизамъ привилегирате младежи никоимъ начиномъ не одговара педагогичкомъ закртеваню. Као што садъ люди у скупу живе, не треба одбіяти на благоразумлѣ родителя', оће л' они н. пр. ктети или нектети казнити свою децу, кадъ ова туђу децу злоставе. Идея правде не може се доста рано у срце дѣтинѣ укоренити, па кадъ родителѣи нису праведни, треба на-место нѣи школа да буде праведна.

Друштво старешина надъ народнимъ школама валя саставити изъ чланова световногъ и духовногъ реда, изъ свештеника и градоначелника, ерѣ тако важна властъ треба да има заедничкій уставъ. *Такође и учишель нека є сучланъ овога друштва*, а само се одъ себе разуме, да ће се онъ, дођу ли личне ствари у претресъ, за тай ма' уклонити. Ипакъ валя правити разлику између главногъ и филијалногъ учителя и суплента. Оба последня не треба тамо іошъ да заседаваю — они найпре нека покажу, есу ли дорасли за то. Исто тако не треба ни млади парохіе администратори и капелани да имаю прече место одъ старогъ, заслужногъ учителя. У тай кругъ валяло бы іошъ повући едногъ и другогъ обштинара (ре-

презентанта), а то е нужно збогъ тога, да народъ има поузданя у власть, да се не чини само неко аристократичко надгледанѣ. Кадъ се за све одъ прилике тако побрину-ли будемо, онда ћемо имати болый заптъ — а безъ тога ће бити јао и помагај као и дояко!!

VIII.

Знаете ли, шта може сходно воспитанѣ учи-
нити изъ човека? Знаете ли да су често изъ
ниски колеба найславниі люди произишли? . .
Немачкій *Хердеръ* и *Волфъ*, и славенскій *Па-
лацкій* — то су синови сиромашны сеоски
учителя! . . Сиротиня е онай великій редъ,
изъ коега су одъ вайкада добротвори чо-
вештва произлазили, па и кадъ онай вели-
кій учитель надъ звездама оће да подѣй-
ствуе на народъ, а то онъ бира често и данъ
данасъ іошъ своя моћна оруђа изъ нижегъ
реда людій, као што е некадъ Христосъ Спа-
ситель свое апостоле изъ сиромашны риба-
ра бирао. Знашъ ли, као учитель сиромашне
и мале деце, шта Богъ съ нѣима намерава,
и ниси ли збия помишляо, да изъ твое уске
школице може просветлити мужъ, кои ће
савъ широкій светъ славомъ своіомъ испу-
нити. Речи и поученя, коя изъ уста твои
теку, башъ као каменъ кои 'итнешъ, нису
више у твоіой власти, па ты не знашъ, ка-
кавъ ће одекъ твое речи и поученя наѣи,
на што ће децу подстакнути.

Млоги родители и учители не познаю
децу свою по нѣовой душевной нарави! Мло-
гій л' ти е, као што се мисли, тупоглавацъ

доцніе светъ просветлю, многи, као што се мислило, іогунасти и пакостни дечаці по-стали су касніе найплеменитіи люди! Овде бы се могли сетити речій св. писма: не осу-ђуйте, да не будете осуђени. — Међутимъ има дече, коя, будући су ій родители и учителяи зло познавали и по своимъ пред-расудама съ нѣма поступали, постала су заиста оно, на што су ій єдномъ нѣови вос-питателяи были осудили. У некой старой причици види наипосле човекъ и самъ свою смръть, еръ савъ светъ држи га за мртва и испредъ нѣга плашльиво бежи, како се онъ гдигодъ появи. Исто тако и душевна смръть прети онде, гди є люди рано предпоставляю, па кадъ ти савъ светъ каже да си будала и по томе се равна съ тобомъ, онда ние ни чудо, што се самъ у свою душевну снагу не можешъ поуздати, и шго наипосле твоя плашльивость ономъ мнѣнію одговара.

IX.

Као некадъ ученици славногъ *Пишагоре*, тако бы требало свакій честитъ младићъ у вече самъ себе да пита, шта е онъ, — можъ-да између многогъ коечега што не валя — данасъ заиста важно читао и прибележіо? Тимъ начиномъ свакій изображенъ човекъ до мало времена тражиће другогъ, да му свое знаменитости сприобшти; еръ се усамљенимъ читанјемъ уморио, па оће да се поразговори. Састану л' се дакле различни люди одъ различни наука, карактера, начина мишлѣня, страстій и способностій, тада се пробуђую и разрояваю неизброєне човечіе мисли. Свакій доноси нешто одъ свое стечевине; одъ лихве своего дана, а то у свакомъ другомъ на новъ опетъ начинъ оживи. Друштвеность е темель човечности, а споєнъ душа, обштый займъ стечены мислій умложавя главицу човечіегъ знаня и вештине. Свакій не може све да чита; али плодъ онога, што е другій ко приметіо, често више вреди, него оно, што смо сами читали.

X.

Колико смо тужны гласова одъ стране учителя' чули о ядной плати, сравнивши іѣ съ другимъ чиновницима! Колико су пута неми-

лице одбіени были, како ли се у звезде ковало и найманѣ побольшанѣ, кое е учительима указано! Шта е дакле истинито? шта претерано? Има л' збія узрока къ непрестаномѣ яданю и незадовольству, или е башѣ растеѣа неситость, коя іѣ довека распинѣ?

Іошѣ *Сенека* е рекао: *Primum est vivere, deinde philosophari*, — на известно е толико, да учитель съ вољомѣ радити не може, кадѣ га домаѣа неволя тишти, кадѣ му помоѣъ за далѣ изображенѣ неприскаче. Како може човекѣ улити волю къ ученю, кадѣ е самѣ нема? Како може поджизати на напредованѣ у наукама, кадѣ онѣ самѣ ние кадарѣ у нѣима напредовати? Каква користъ бѣва одѣ обучаваня учителя, кадѣ нѣгови ученици виде, како нѣга нѣіови родители и сродници мало цене, како они найсуровіе, найнепоштеніе али имуѣніе люде свагда више цене? Па ова питаня не важе само о сеоскомѣ учителю, но и далѣ о гимназіяльномѣ професору, кои свой рачунѣ, што га кодѣ кнѣижара има, ние у станю исплатити. У последнѣ доба много се кодѣ насѣ у томѣ погледу на болѣ окренуло, али іошѣ немамо све, што бѣ намѣ валяло имати. Найновіе повишенѣ учительске плате ние управо никакво повишенѣ, но само изравнанѣ съ данашнѣомѣ скупоѣомѣ. Еда ли е пакѣ приодѣ учительскіѣ по унутрашнѣимѣ основима, по начелима педагогіе и народне економіе удешенѣ, то е друго питанѣ. Кажите ми збія те многе землѣ, у коима е заведена пензія

за учителѣ, кои се у званію измучише? Чимъ се обезбедише удовице и сирочадъ нѣова?

Къ невољи плате придружуе се много тежа неволя, *што нема свуда правила ни реда* у опредѣленію учителя. Збогъ те несталанности не знаду учительи, комъ станю да се приброе? Они се тѣше празномъ надеждомъ, ожалосте се кадъ виде да имъ се надежда не испуноє. . . . Учитель види, како и први люди признаю тегобе нѣгове, али само слежу раменима, жале што башъ садъ ние могуће стварь преиначити и т. д. — За што се избегава класифициранѣ учителя (у народной школи и у гимназій)? Зашт' да се не каже: после десетъ година безукорне службе прелази учитель у већу класу плате. Ако се то не може удѣйствовати премештаемъ, заръ онда не бы общине, кои' е готовость къ повишенію плате, ако е само учитель честитъ, и ако надлежаательства неспретно стварь не почну, довольно осведочена — заръ не бы и общине, само да предупредѣ премештай доброгъ учителя, радо помогле? Заръ класифициранѣ ние нужно башъ и збогъ многи препорука, гди на праведанъ и интересу школскомъ сходанъ изборъ мало смемо рачунати? Общински представници препоручую поглавито свое люде, кои су башъ за то найманъ за учитель способни, — они далъ препоручую оне, кои су већъ нѣима препоручени, дакле улагивалице. Да се пакъ учительи и штаціе класифицираю, ова-

кове сметене препоруке стесниле бы се у уже границе, а тимъ бы и манѣ срамоте было.

То све одводи насъ на потребу сталногъ *начела за определѣнѣ плаше учишельске*. Не бы л' се она могла овако формулирати: Учителя треба обезбедити, да онъ под еднако съ родительима свои ученика, и то веѣине свои ученика, живити може. Неки ће заръ овде ктети држати се исторички преданія, а я бы таковогъ питао: Заръ за то, што е случайно пре 200 година было село сиромашно, или што нѣгове старешине не біау добре волѣ, треба да садъ, гди су посве друге околности, учитель младежи нужду трпи? Какова дослѣдность! Ако е игди садашньость одржала свое право, треба да га одржи у дѣлима школскимъ, особито пакъ у организаціи народне школе.

И саму форму повишеня плате, као што она гдишто данасъ постои, валя осудити. Недостойно е, што се повишенѣ као *милосшъ* дели, а у правомъ е смислу само *правда*. Зашт' да се горка чаша учительскогъ живота іошъ и формомъ милости горчіе зачинава? — —

Да врстне таленте и люде зарана изображене за учительство, како вишегъ тако нижегъ реда придобиемо, то іошъ не учинише ни знатнія повишеня плате, него бы требало съ учительскимъ званіемъ скопчати више *припознаня и чесши*. Дояко име „маѣисторъ“ коимъ су се поругливо и гимназіялни учители означавали, біаше извикана титула. Многи

се явно каю, што се тако „неблагодарномъ званію“ посветише, многи едва чекаю прилику, да могу начинъ живота променити (овде ние речъ о онима, кои очито особиту любовъ къ другомъ занимаю имаю, те таковомъ и са самимъ пожертвованѣмъ слѣдую, но о онима, кои само изъ себичны узрока у доцніимъ годинама постаю свештеници, властелски економи, гдишто богме и крчмари и т. д.). Идеална воля млади година ние кадра издржати тегобе живота, а гола нага истина учительскогъ живота има одвеѣъ мало дражести. За то бы я нашао десетъ примера на еданъ противанъ, да су учители у доцніимъ годинама свомъ реду неверни постали. И то е такође узрокъ нашегъ школскогъ рамая.

Али, ма мы колико му драго држали, да е садашній положай учителя' неприкладанъ, ма се колико му драго у срцу лютили на гдикое, навалице нанешене имъ неправде, ипакъ ни еданъ одъ нѣовы бранителя нема право, подранѣвати у нѣима духъ незадовольства, и іошъ веѣма непрестанимъ пипанѣмъ позлеѣвати кржаве ране. Па башъ да бы ико у држави къ томе права имао, треба да га одъ страстнотъ укора уздржи мудрость и смисленость. Али се тога многи н. пр. дописатели новина не сеѣаю, но сею зло семе. — У званичнимъ представама, коє на найвыше државне власти упуѣуєте, опишите чемерно станѣ учительско живима бояма, ту подигните гласъ у обрану учителя, а кадъ къ учительима самимъ гово-

рите, овда некъ вамъ е дужность, опоминати на стрпенъ и миръ. Ко бы у нѣжимъ званичнимъ круговима могао знати све препоне, съ коима се влада борити има, и за што да се само на ню баца кривица ове наслеђене мане нашега соціалногъ станя? Треба л' се чудити, што на неразборита или баремъ на неразборито изьявлѣна зактеваня желѣный одговоръ не долази? Треба л' се чудити, што из-а свега грла вичуѣи ходатаи у интересу станя, онога станя, кое и сама влада гледи да подигне, само што га парномъ силомъ подиѣи не може, — бываю личнимъ честолюбѣмъ окривлѣни? Да богме да е лакше неку малу славу помеѣу учительима стеѣи, кадъ нетко почне у новинама трубити неправду, коя имъ се наноси, него кадъ ѣй непрестано упуѣуе на нѣову дужность, и на найблагороднѣя средства, съ коима ће себи поштованъ придобити. Еда ли ти, што се назваше адвокати учительства предъ светомъ — у свомъ тешнѣмъ подручю интересе свой кліента свагда онако савестно застунаю, я бы се по некима примерима, кое самъ изближе видіо, сумняю. Тако е было съ народнимъ трибунима свію времена!

Али не треба такође ни другу страну заборавити. Гди се нико не тужи, не ће бити ни саслушанъ; а путь изъ школске собице до подножя престола далекъ е, предалекъ!

XI.

Свештеници се често туже на учителѣ, учители на свештенике. Што учители понекадѣ ћуте, не треба отудѣ изводити да су задовольни — они су политично слаби, па више пута ћуте само за то, што немаю свагда бранителя. У чему се управо та њихова тужба састоји, није јошѣ сасвимѣ јасно. Гдѣкоји већѣ и свако специјално надзиранѣ сматрају као ярамѣ; ипакѣ се болѣи учители туже само на педагогичку неспособностѣ неки свештеника. Ако су свештеници педагогички изображени — непосредно или посредно — и ако се стараю да, колико имѣ снага допушта, надокнаде оно што имѣ у тој струци ваља подпунити, тада постоји желѣный мирѣ. Учители пакѣ, којима се данасѣ обилато надмѣнностѣ и непристойностѣ пребацуе, мало по мало и сами ће се повући у свое границе, чимѣ текѣ њихово веће изображенѣ не буде носило на себи печатѣ новости. (Дакле су збили учители некако надметљиви! Наравно е да се данашњи учитељ као „свршениѣ филозофѣ, юриста, преарандѣ или богословѣ,“ кадѣ на свое предходнике погледа, — надима и горди, напротивѣ школска историја имала бы доказати, да е много коешта што се данасѣ чини ново —

старо и престаро, и да є одавно већъ было на свету паметны людій и добры учителя.) — У земляма, гди су народи давно и давно школе неговали, а у новіє време само поправкомъ око' ньи пріонули, све є много болъ и напредніє: люди се научише узаямно поштовати, па садъ правительства имаю поводъ двоиномъ радовати се, што поправлянъ школа нису надалъ одложили. Међутимъ тужба, коя се садъ најчешће чує, та є: да учители црквене дужности нерадо испуњаваю Премда є цветанъ тривіалногъ раціонализма помеђу наученицима проуяло, ипакъ онъ непрестано тера свое изданке међу простимъ народомъ, а іошъ више међу полуученима, — къ полуученима пакъ прибраяю штудирани люди (безъ далѣгъ испита) све учителъ. Съ коимъ правомъ? То бы было мучно доказати, и я се усуђуємъ између людій, кои су академичко пиво пили, приличанъ брой пронаћи, кои одъ изображеня, што га учители имаю, нису стекли ни половину, дакле по собственомъ рачуну имаю само четвртъ изображеня! Покойный *Лука Миловановъ Георгієвичъ* быо є истина само сръбскій норм. учитель у Пешти, али є и првый быо, кои є за сръску сличноречность и слогомер'є законе написао и самъ стихове правіо іошъ год. 1810. тако вешто, да бы то и години 1850 на дику служило! Исто тако данашній г. архимандритъ Севастіянъ *Илићъ*, чувенъ као сачинитель неколико веома лепы басана, — біяше пре основнимъ учителѣмъ

у горњимъ Карловцима. Па и наши дана учители: Димитріе Поповићъ, Адамъ Драгосављевићъ, Дим. Владисављевићъ и др. занета су поштована у литератури нашої имена. —

Пошто е већ у сва друштвена и грађанска одношеня блажій човечній духъ процвѣтае, не бы требало окорно придржавати се стары формій. Време е звонарства за учитель прошло; еръ да се ктело, да учитель извршуе звонарске службе, онда бы требало учитель другіе изобразити. На што онда подизати препарандіе, у којима ће се они по педагогичкимъ начелима учити. Неугодно одношенъ побудило е у многимъ учительима ненавистъ, која їй одвраћа одъ богослужбены извршиваня. Угнѣтаванъ се одупире угнѣтаваню, то сви знамо; али знаймо и то, да намъ съманима нашимъ скромнимъ школицима пре свега валя благо поступати, еръ оне у тишини више раде, него друге у великимъ залама. Яке границе треба истина око' нѣи повући, али изнутра дайте слободу за индивидуалный развитакъ сваке, па и найманъ школе!...

Сретна обштина, гди свештеникъ ревностно дужности свое као местный школскій управитель испуњава, гди онъ учителя подстиче и подпомаже, гди му уєдно и пріятель и старешина уме бити! Али їй се многій довека само зна тужити... Међутимъ подозревати треба о учителю, кои се на свое ученике, и о свештенику, кои се на подчи-

нѣногъ учителя тужи.*) Знамъ я добро, да се кадшто и међу учителѣма нађе немирны глава!... Угнѣздила се клета себичность — свакій свою користъ називлѣ правдомъ, туђу користъ неправдомъ. На дужность, на Христїанство воли свакій опоминяти другога, а самъ се извлачи. Отудъ е често та злосретна неслога између два чина, кои су позванїмъ и образованїмъ тесно сродѣни. — Неслога између цркви и школе равна е неслози између мужа и жене, обе стране проводе горакъ животъ, и отуђую децу свою одъ себе. Ударе л' деца путемъ безбожности, тада не треба да родители узаямно себе криве, но свака страна нека сама себе криви, и то у толико жешће, у колико су незнатни поводи неслоге међу нѣма были. Особито ће се свештеницима моћи пребацити, што свое, болъ снабдѣвено положенї нису употребили на то, да наипосле ову распру „de lana caprina“ уклоне. По законима двобоя мора она страна, коя е увреду нанела, понудити помиренї; а по законима краснодушїя мора то

*) Овде ми пада на умъ „Cid“ (кодъ Хердера 1, 13), рекав' о женама:

Was das Regiment der Frauen
Anbetrifft, o grosser König,
So ist meine Meinung diess:
Sie regieren wie die Diener
Ueber fehlerhafte Herren —
Alle taugen nicht, sobald
Der Mann nicht taugt.“

свагда учинити онај, кои е јачиј. Иначе ја ни поуманъ нисамъ, да едино на свештенике, као школске управителъ зажалимъ. Юристе, кои се безъ унутрашнѣга позива и безъ педагогички припрема за школске управителъ, особито манѣга реда, — бираю, праве много веѣиј заметъ. Има и было е свуда похвалны изузетака, али главна стваръ често оскудѣва: *срце за воспишанѣ, и разумеванѣ посла.* Последнѣ се само о трошку младежи, и то обично доцканъ текъ стеѣи може!

XII.

Имамо ли мы кнѣига за младежь? Я бы съ млогимъ пріятелѣмъ младежи рекао, да иѣдва броемъ имамо доста, добримъ пакъ изборомъ врло мало. Кадъ бысмо имали више истинито валяны дѣла, могли бы не само нашой деци, но и младимъ учительима честитати среѣу, будуѣи бы се ови поузданимъ и къ томе пріятнимъ начиномъ научили, како имъ валя говорити и поступати съ младимъ нараштаемъ. —

Я пре свега кудимъ свако дѣло, кое е текъ на светъ изишло да младежи време прекрати. *Прекраѣиваши* време, ово племенито благо, уобште е готова будалаштина, па ће тимъ текъ деци догадити озбильна, чврста раана. Дѣло за децу нека разгріе срце за све што е добро; изъ нѣга нека ваде деца истинито користна знаня и правила живота. Таково дѣло нека не тежи одвише за занимљивимъ ситуаціама; догаѣаи нека теку редомъ наравнимъ и простимъ, нека се у нѣима огледа свѣжъ, пунъ животъ. Колико се годъ у такомъ дѣлу иште тонъ и раадъ за децу сходанъ, инакъ не треба да ту говоре *само* недорасли, нити они смеду быти

главне особе. *) Строго укорети валя свако дѣлце за младежъ, кое смера онамо, како да изъ нѣговы малы читателя постану споля углађене светске лутке, те по томе труби само споляшный моралъ, држећи да е моралу цѣль и конацъ — одобренъ людій. „Валя ти да чистъ и опранъ одишъ, еръ ће се иначе други гадити на тебе; не слажи, еръ ко бы ти иначе веровао; не укради, иначе ће савъ светъ пружати прстомъ на крадливца, да апсѣ и не поминѣмо,“ — какавъ е то моралъ!?... Посве намъ е другій узрокъ означенъ у топломъ, живота пуномъ одношеню наспрамъ Бога; тай узрокъ треба да имамо на поуму и мы и младежъ, еръ безъ нѣга смо текъ очаяни пловци, кои правый свой компасъ изгубише... Овимъ се не вели, да свако добро дѣло, свако племенито осећанъ, о комъ се младежи приповеда, — мора одма и као изъ обушице мораланъ уздисай пратити, као кадъ учитель найпре књигу остави, а за тимъ загуди: видите, децо, тако треба и вы и т. д. — Уверени можемо

*) Као што младежъ уобште у животу узимлѣ за узоръ одрасле люде, те се неосетно по нѣима управля тако нека то буде и у дѣлима за младежъ, ако иначе не желимо, да намъ се прише Кестнер-овъ приговоръ лажногъ филантропинизма:

„Sonst zog der Mann das Kind zu sich hinan,
Da freute sich das Kind und ward ein Mann;
Jetzt kauern hinab zu den Kindlein
Die pädagogischen Männlein.“ —

быти, да ће мила младежъ ове кротке изливе и моралне екскурзіе прескочити, па съ догађајима брзо ићи далѣ. Съ онимъ предиковањемъ быће што и съ честимъ напоменама разговорны матерій, то естъ деца ѿ слушаю на полакъ или никако. Я држимъ да дѣла мораю говорити, па гди ова говоре, доста е. Мораль нека е у дѣлу, — по дѣлу нека онъ налази путъ къ срцу; гди е то, ту су текъ потребни тихи наговешћаніа, а гди ние, ту су све речи у ветаръ.

Мы уобште превећъ желимо воспитавати *речма*, уместо да оставимо нека *примери* говоре. —

Ко е довека само карикатуре сликао, тешко ће кадъ племениту слику моћи представити; ко се свака зла нагледао, огуглаће то, изгубивши танъ осећанъ за све што е лепо. Неређайте ми у своимъ дѣлима за младежъ одвећъ многе *зликровце*! Не гоните вѣковѣ тайне путове сувише точно! Люди и онако покланяю злочинству веће саучастіе, него тихой добродѣтели. Не користите се тимъ, да младежъ за свою књигу придобіете. Я држимъ да е то погибелно.

Дѣло за младежъ, ако е ваљано израђено, треба да и *одрасли люди*, кои су чисто, меко чувство сачували, съ правомъ вољомъ и унутрашњимъ задовољствомъ читаю. Посве малој деци не бы требало ништа давати за читанъ — згодніе е, да имъ воспитатель што *приповеда*.

Између немачки дѣла за младежъ — одъ кои бы вредно было неке комаде превести и на србскій езикъ — топло за читанѣ препоручуемъ дѣла *Нирица*. *) У осталомъ дођоше ми до руке „Забаве за децу,“ вештъ преводъ съ рускогъ одъ г. архимандрита *Гаврила Поповића*, — а тако исто и у „Невену“ за год. 1856 (бр. 3.) приповедка особите препоруке заслужна, подъ именомъ: „Сиска Роземалова, или послѣдице одхранѣиваня,“ по флемскѣмъ одъ Ф. Ж. — Сузе узбуђеня, кое ове приповедке свакоме чувства пуномъ оку и срцу маме, нека су најболя захвалность нѣовимъ преводительима.

*) Кадъ е на рускомъ езику г. 1849 изишло дѣло „Переселенци, Разказъ Густава Ниритца (изданіе Θεодора Наливкина),“ онда е ученый Русъ Погонинъ у рецензији истога превода рекао између осталогъ ово: „Ниритцъ есть одинъ изъ лучшихъ и плодovitѣйшихъ дѣтскихъ повѣствователей. Разказы его естественны и занимательны, по тому что дѣтская жизнь въ нихъ нераздѣльна съ семейной и общественной, и дѣти играютъ дѣтскія роли, а не роли доблестныхъ мужей.“

XIII.

Положай и савестъ моя нуди ме, да мой даракъ за благостанѣ миле намъ младежи принесемъ. Управо я се не бы радъ повести за яданѣмъ оны людій, кои узвикую: „Ай, шта намъ помаже да далеко тежимо, да много мислимо, да се много зноимо и мучимо око тога, како да будућій нараштай буде больій одъ данашнѣгъ. Ту е савъ трудъ и мука узалудъ! Великаши светски желе истина цѣль, али средства презиру, баръ иѣ не знаду као што валя употребити. Докъ су политичке главе понайвише оно што есу, докъ се съ дѣломъ образования човечіегъ, у главномъ узевши, млако и пристрастно поступа: дотле жали Богъ труда, не ће се моћи много учинити за напредакъ духа човечіегъ. У истой мери, у којой се раскошъ и чувственость шири, изумире родолюблѣ, не живи се ту за целокупность, но свакій живи за се; редко ко служи владателю, но своіой себичности; не ради се за обште благостанѣ, но свакій има свою користъ предъ очима. И самъ већій део родителя' слабо свраќа погледъ на добромислећу, испитуюћу ревность оны мужава, кои се о болѣмъ изображенію деце стараю, а то обично съ тога, што се

и они радо за примеромъ великаша' поводе, овима пакъ не редко лежи више на срцу, како ће се конѣ добро неговати и тимарити, него како ће се деца воспитавати, и учители поштовати и плаћати. *) Треба л' се чудити, што родители моћномъ примеру великаша подражаваю? На што дакле — чую се ладни и презирући гласови — на што сваки новъ предлогъ, покушаванъ и майсторисанъ око' воспитания? — Мы и наши оцevi и майке одрастосмо у овимъ или тимъ школама, око' насъ се ние толикомъ негомъ шушкало и титорило, па ево глед'те мы смо ипакъ врстни и валяни люди. Тако нека се чини и съ нашимъ децомъ. Добро вели сръбска пословица: „Младосць — мудосць!“ време ће и само учинити нешто изъ нѣи.“ — —

Овакова и подобна яданя поштены людѣи я самъ често слушао, те на жалость и често пронашао, да су на истини основана. Ние се дакле нимало чудити, што жарка срца клону. Реже се перъ нѣиовомъ окрилѣномъ духу, нѣиовой ревности; постоянство, да на путу едночь започетомъ далѣ напре-

*) Коме овде не пада на память оно, што оштроумный Лихтенбергъ рече: „Es war eine Zeit in Rom, da man die Fische besser erzog, als die Kinder. Wir erziehen die Pferde besser. Es ist doch seltsam genug, dass der Mann, der die Pferde zureitet, Tausende von Thalern zur Besoldung hat, und die, die die Unterthanen zureiten, die Schulmeister, hungern müssen.“

дую, изневери їй; они или се съ едомъ ограниче на надничарско одправлянѣ свога дневногъ рада — као што текъ нанѣ метнута цена и наплата иште, — или куну бесплодность своѣга посла и непризнаный трудъ тежнѣ свое.

Али премда се не може таити, да многи люди управ' овако мисле; премда е истина, да се многи великаши о просвети и изображеню народа не брину пре, докѣ потребу просвете не увиде; премда е истина, да они око' себе имаю понайвише люде, какви и есу, — да многи башъ и не знаду (еръ имъ се у првой младости ние казало), какви мораю быти люди, кои да се за общте благостанѣ употребе: — ипакъ веѣъ докучую многи истинити *ошци своѣга народа*, да бы люди више могли чинити, да бы они могли быти разумнїи и больи, него што су дояко были. Многи се веѣъ похвално труде, како да више и болѣ што начине изъ човека. Камень майци, да то сви чине! Неки не знаду управо ни одкудъ имъ почети треба, какве мере да употребе, кое препоне да уклоне съ пута, како л' да остале покретальке съ овомъ цѣли удесе и т. д.

Ко то може да промени! Ко ће закатевати више него што се може учинити! Не, поштенъ и ревностанъ човеколюбацъ не да се овимъ появима завести на странпутице. Онъ се узда у Бога, ради колико више може, па се радуе у савести своіой: я самъ —

вели — заиста поштено мислю, груди су мое чисте одъ сваке опачине; онъ се тѣшитимъ, да ће се на мигъ божій у образованю човечиѣгъ духа невиђене клице неосетно развити, да ће нѣва дати богатъ плодъ. Радует се животу у ономъ времену, кадъ ће се одсвуда кретати истинита човечность, кадъ ће узъ већу просвету такође и човечніе чувство мале и велике, отмѣне и просте више или манѣ проструити. Онъ носи у срцу уверенѣ, те вели: потреба ће нагонити великаше, да се за оно, што имъ е на срцу, ревностніе заузму. По мери, којомъ се собствени нѣови умишляи разграню, требаће они више духа и радиности, више чврсте снаге и поштена, па да умишляе свое остваре. Давно су већ разумни владоци тражили врстне главе, верне и поштене душе, — они ће и њи и више тражити и осетити потребу, по којој врстне умове имаю себи привлачити, знајући да ће у њима стећи не само podporу, но и средство: како да се узаямно и они и поданици тешнѣ скончаю, да обострукій интересъ усредоточе на единой правой точки — на *благосшаню землѣ*. — Напредуюћа просвета у свези съ поквареношћу нарава бѣлаше одъ вайкада шкодљива. Да и не тражимо дуго, имамо у томъ примера доста. Ту ние нужданъ пророкъ да завири у будућность, но да се обазре на прошлость увидиће: да распространяванѣ просвете и покварены нарава ние башъ користо ни по великаше, ни

по нѣюве државе. Увиђајући то, треба да тимъ живљѣ прионемо, како да духъ моралности у новой генераціи опетъ оживи, а отудъ да будућа држава добьѣ више добры и способны грађана.

О, кадъ бы будући мужеви, супрузи, майке и оцѣви и т. д. разумели свой правый позивъ и величину дужностейъ свои, и по нѣима дѣлали! Кадъ бы се едномъ опростили предрасуда, а напротивъ сложили се између себе, шта треба да буду ближњима своимъ у свомъ већемъ или манѣмъ кругу! Кадъ бы се и младежь изъ свога санка тргла, па почела основано размишлявати: боля бы намъ сређа процветала! Ко се тако унутрашньомъ снагомъ найпре *самъ* поправи, тай ће и друге ласно поправити. Што одъ срца истиче, утиче у срце. —

Књиге у овомъ смислу требамо — али какве? Као што я држимъ: учена илити филозофичка расправа не ће свагда пробити себи путъ у срца чувствены людѣй, па ни у срца младежи. Књижница, ако оѣмо да чини упливъ на нѣи, треба узъ ясность и разговетность да привлачи такође *хуморомъ*. Тешко ће се кадъ предрасуда доказима и противусловлѣмъ оборити, али хумору одапреће се редко. То су све, као што знамо, освѣдочене ствари; ипакъ ние л' штета, што има людѣй, којима — у пркосъ болѣмъ знаню — зависть, или Богъ бы знао шта, увекъ неко друго убеђенѣ намеће!... Будале изобличити

и явномъ подсмею предати ѿ, единый е лекъ, коимъ ћемо учинити, да овай родъ (кадъ се већъ никако поправити не може) не буде баръ отровъ за здравъ людскій разумъ и за іошъ непокварену младежъ. То се може чинити, а да ипакъ нико паметанъ не прими то за увреду чина или ти оѿба', да не рекне, да е нападанъ на мане и пороке „violatio territorii.“ Писцу, као што га мы мислимо, нико паметанъ не бы одрекао нѣгову поштену тежню, нѣгову жаркость срца, нѣгово узвишенъ надъ предсудама; нико паметанъ не бы се дао завести, да мораланъ карактеръ таковогъ писца текъ по голомъ нагађаню нападне, да му зле намере подметне, да сми-сао нѣговы речій изврне, да нѣгова разма-траня позлобце тумачи, наипосле да истину нѣговы описа доведе у сумню... Свакій удъ явно одобреногъ реда валя поштовати; чини ли онъ што е неупутно, тада е будала, не као чланъ реда, но *на свою руку и о своемъ шрошку*. Онъ у таковомъ тренутку изступа изъ свога реда, а прелази къ *другомъ*, кои — некъ се древность нѣгова датира одкадъ му драго — вазда е текъ нашего смея за-служанъ, *на само га праве рувешліе могу у обрану узеши*.

Животе Веселиѣа

ПИСМА О САТИРИ

И

НЪНИМЪ ПРЕДМЕТИМА.

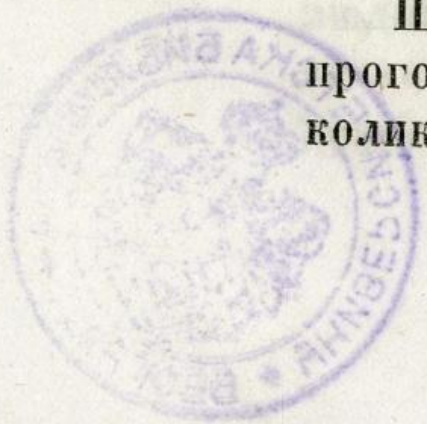
(Пише ѿ свомъ 16-годишнѣмъ синовцу, ученику гимназіе Н.**)

I.

Драгій Велимире!

У последнѣмъ твоѣмъ на ме управлѣномъ листу иштешъ, да ти сприобштимъ мое мисли о сашури; узъ то додаешъ іошъ и питанъ: *Какавъ є збиля узрокъ, да многи на сашуру, мимо све нѣне користи и забаве за себе и вршняке швое, гракну као на белу врану?*— Покушаћу ево да ти онолико, колико судимъ да є користо за те, о томе напишемъ, премда се строгогъ реда у томе држати не могу, а то се овде и не иште за єдну посланицу.

Што многи сатиру мрзе или є башъ и прогоне, томе ние толико крива сатира сама, колико су крива неправа понятія, коя многи

люди о нѣой имаю. Млоги не познаю разлике између *сашире* и *пашквиле*, гди писацъ, не подписавши свога имена, *пошшено* име други людѣй *каля*, *пришиваюћи* му *мане* и *пороке*. Писацъ *пашквиле* безъ свака стида и срама дотаћи ће се најчистіе невиности и добродѣтели: нѣгова е злоћа опаснѣя, него лукавство каквогъ оћешъ разбойника. По томе онъ и пунимъ правомъ, исто као разбойникъ, заслужуе строгость закона, нити е вредно далъ о нѣму речѣй просипати.

Али писцу сатире, коега е правична намера та: да едкимъ подсмеіомъ не люде, но *убиѣчаєне мане* и *будалашшине укори*, не да поединце особи, коіой е пчела за клобукомъ, на жао учини, но да млоге, особи таковой равне, *исправи*, одъ све неволъ да баръ владаюће мане іошъ посве незараженой *младежи* спасоносно огади, — писцу сатире, велимъ, мора се туга стештати на срце, кадъ види, да млоги оно, што е онъ рекао за *мане* и *пороке*, — односе на саме *особе*, те се не устручаваю описе нѣгове именовъ *пашквиле* жигосати. У осталомъ, таковъ писацъ сатире може лако бити спокоянъ у свомъ поштенномъ срцу и у тежњи своіой, ако само посмотри *изворе*, изъ кои проистичу она непријательска, опака и крива суђеня о сатири.

Суђеня та произилазе одъ людѣй, кои изъ убиѣчаєны или урођены *предрасуда* не знаду *иша* *чишаю* и *говоре*; коима е миліе за батомъ говорити оно, што су нѣове майке и

бабе говорили, него размишлявати, испитивати и разликовати, а то е — наравно — као што знашъ, често опаснѣ, да не речемо увекъ мучнѣ него само текъ за батомъ говорити. Овакови узурни люди, кое већъ и ты познаешъ, обично на сатиру найвише вичу, али писацъ сатире, као што га мы мислимо, текъ ће се сажаливо на нѣи насмешити. — Или далъ она непријатељска суђеня произоде одъ людѣй, којима се све црно привиђа, за то што се нѣова собствена боя у свему огледа, дакле проистичу изъ мутнѣи извора, н. пр. *изъ собствене волѣ руженя*, која гледи како да се за укоръ сатире прикрѣ. Воля руженя држи заръ, да се овде сатира меша у нѣнъ посао, управо суди, да само она има право на невиногъ свогъ суседа свако зло износити, а будаласта нѣна себичность труби тадъ на све стране: да то нѣе опаданѣ и грдня, но само опомена; — или проистичу изъ *злобне пришворности*, која осећа, да ю е бичъ сатирскѣй куцнуо, али ипакъ ћути, те само неправду, кою други поредъ нѣ такође трпѣти мораю, кривећи се оплакуе, — суграђане свое брани, да бы л' се показала тобоже безпристрастна, у правомъ пакъ смислу, да и суграђани нѣо бране. — Јошъ ако јој е могуће буди коимъ лукаво извртутимъ изразомъ, буди каквимъ изопаченимъ толкованѣмъ неправедну свою стваръ за стваръ самога владоца прогласити: то онда подпуно пое „побѣдную.“ Тешко си га тада злосретномъ сатириписцу!

А дотле и гледа злобна притворность да дотера у толико пре, у колико іой више собствена нѣна зла савестъ говори, да е оши- нута — Или она мржня на сатиру проистиче изъ *злоразумѣне побожноши и изъ мрго- дне самоволѣ*, кое су обе кадре грешника и бу- далу клетвама у тартаръ слати, али подсмей и шалу о томе трпити нит' могу ни маре. Овакове люде валя, као што е најболѣ мо- гуће, лекару препоручити. Све, што нѣовъ стомакъ сварити не може, држе они за шко- дливо, и по томе за ближнѣ свое одбацую сва средства поправки, коя и само искусство на нѣовой деци потврђуе. Можемо л' мы децу одъ споляшнѣ мана пристойности лакше и брже одучити, него ако — нѣима на очигледъ — мане такове подражавамо, кадъ деца виде како ружно изгледаю, те се застиде. — Заръ ови страшливци предпоставляю манѣ памети кодъ одраслы людій, него кодъ свое младе деце.

То су ти обично красни извори, изъ кои съ веѣомъ или манѣомъ букомъ извире горка забава та: да люди или сами сатиру прогоне, или друге на неприѣтельство противу нѣ под- бадаю.

Изъ свега, милый Велимире, што самъ до овде рекао, моѣи ѣешъ садъ имати права по- нятія о *сашири* и нѣной *вредноѣи*. Ако и есть она на земљишту свакогъ, иоле изображеногъ и флегматичкогъ народа више или манѣ клі- яла, ипакъ први біаю *Грци* а іошъ више *Рим-*

ляни, кои су сатиру найболѣ неговали, и у различитимъ формама угладили и дотерали. Римляни су особито подѣ сатиромъ разуме-вали неке *песме*, у коима су се будалаштине и пороци поѣдины особа и чишавы редова съ ѣдкимъ подсмеіомъ предсшавляли, и у свое ружно облич'є одевали. Што болѣ будешъ напредовао у ученю ѣзика латинскогъ, наћи ћешъ примере тога у троици славны пѣсника ове струке, те ћешъ и будалаштине и по-кварене нарави нѣовога времена или са ти-химъ, опрезнимъ *Хораціємъ*, пріятелѣмъ свега што є добро и лепо, изсмеяти, или имъ се съ подмукліимъ, озбильніимъ *Перзіємъ* горко наругати, или ій са смѣліимъ, заѣдаюћимъ и жучи пунимъ *Ювеналомъ* најяче прошибати моћи.

Кадъ є дакле сатира, па показивала се она иначе у виду разговора, комедіє, писма, приповедке, басне, надписа или анегдоше, дѣло вкуса, гди се завладавше будалаштине, по-роци, предрасуде, злоупотребленя и ошале благосшаню дружине, у којой живимо, шко-дљиве мане часъ озбильнимъ, часъ подсме-шљивимъ начиномъ укораваю; кадъ се то чини са оштроумлѣмъ и досетљивошћу и по-главито у той намери: да се духомъ болни излече, а пре свега — што є најглавніє — да се болешћу іошъ незаражени застраше — кадъ є дакле то карактеръ сатире: кои ће разуманъ човекъ непризнати високу нѣну цену!? Свакій беспристрастанъ увидиће, да є

можно манама човечіимъ смеяти се и ругати, а да инакъ самъ човекъ не буде исемянъ и наруженъ; да е можно у шали и хумору смеяти се будалаштинама, а у поштенѣмъ срцу остати човеколюбацъ, — любацъ сваке тихе, безшумне добродѣтели, сваке истините заслуге! —

Онай дакле, кои се старао, да на народъ, или єдну само класу народа, на векъ, пре свега на *младежъ* у оной намери сатиромъ подѣйствує; ко е — ма было само десетъ людій — сатиромъ на просту стазу нарави и разума вратити кадаръ быо: ние ли имъ тай учинио веѣе добро, него да е десетпута десетъ веѣій брой съ ове стазе своимъ обманливимъ примеромъ лудости и порока свратио и са собомъ отргао! Или збиля држимо, да су млоге умне и срчане болести за родъ човечіи исто тако неизбежне, као некадъ богинѣ? Тада намъ поклони Боже новѣа Ценнера*) а съ нѣимъ и најблагодѣлнѣи изумъ, како да нашој деци одма чимъ се роде, баръ пре него имъ се пробуди разумъ, владаюћу будалаштину и неморалностъ накаламимѣ, да ѣй тако одъ сваке будуће заразе за свагда обезбедимѣ! — Дотле пакъ, быѣе (судимъ) понаиболѣ, да свакогъ другогъ видара, кои покуша да насъ наши моралны богиня опрости, добродѣшлицѣмъ поздравимѣ. Онъ е своимъ, на-

*) Д-ръ Едвардъ Ценнеръ у Лондону, кои е изнашаѣо каламѣѣнѣ крављи богиня.

равно више пута горкимъ унутрашњимъ лековима кадаръ помоћи више, него свако насилно сеченѣ, гнѣченѣ и притискиванѣ споля, кое є кадро болестъ за неко време обуставити, никако пакъ исчупати коренѣ нѣнѣ. Благо нѣму, ако онѣ узѣ нелажну свою честность и верность, узѣ вештину и озбиљну намеру свою да насѣ исцели и исправи, іошѣ и редкій даръ има, да духъ нашѣ шаломѣ и веселощѣ услади!

Познашѣ ли дакле човека таковы свойства, а ты се удружи сѣ нѣмѣ, поштуй га и люби у толико више, у колико є онѣ реѣій, у колико су му чешѣи непријатељи, и у колико те манѣ ови изображаваю и исправляю, особито ако є непријатељство нѣово проистекло изѣ єдногѣ одѣ гореспоменута четири извора. Нѣи десетѣ могу те истина, ако оѣнешѣ, са исто толико болестій за єданѣ данѣ обдарити; али излечити те одѣ єдне єдине примлѣне болѣ, — то су редко кадри нѣи десетѣ, па за дуги десетѣ година. Ты бы веѣѣ и најпосле морао прибеѣи каквѣме лекару, ако то садѣ не бы было касно. Потражи дакле за времена добромислеѣегѣ лекара, те употреблявай и високо цени важне нѣгове лекове, ма были колико му драго горки! Само кадѣ помажу!

Садѣ сѣ Богомѣ до прве прилике!

II.

Любезный Велимире!

Да се и најбоља *сашира*, о којој самъ напредъ говорио, на различитъ начинъ може злоупотребити, јасно е. Али, за милога Бога! нађи ми ма како невину и користну стваръ, која се не бы злоупотребити могла! Па одпада ли тимъ њѣна вредностъ? Не постае л' и најкористнији ножъ у руци неразумногъ детета или смущенjака смртоноснимъ оруђемъ? Ние ли и најболѣ лекарство, ако се не употреби као што ваља, отровъ за свакога? — Кам' една једина сатира (па ма была само маленъ надписъ или анекдота), изъ кое не бы люди изводили: то и то циља на мене? Па и каква бы то слика была, за коју се башъ никакo не бы могао пронађи оригиналъ ни изблиза ни издалека!... Али на што писати о предметима, кои су теби и другимъ разумнимъ ljudима давно познати; а за неразумне ово се и не пише.

Важнија е заръ точка, да ме ко запита н. пр. ово: „Одкудъ теби право, да ты друге поштене люде кудишъ, да се манама њиовимъ смеешъ, или једномъ речи, да пишешъ сатире? Еда ли си ты самъ тако савршенъ, те се

бринешъ за слабости и погрешке ближњи твои?“ —

То ние, Боже сачувай! По томе и я моимъ противницима радо допуштамъ, да се и они моимъ слабостима и погрешкама смею и ругаю колико имъ е воля, и да уобште кажу свако зло о мени, кое су текъ измислити кадри, као што су то — хвала небесномъ промислу — и чинили. — Ёръ шта е неправеднiе него то: я да смемъ имати неке мане, а они да се не усуде смеяти? Нипошго! Ако се наша руга и покуда, коіомъ се узаимно трактирамо, на *исшини* оснива, онда е обома прекрасно поможено, — па нека бы! смеймо се тада еданъ другомъ. А мы, кои смо свагда више склонѣни туђимъ манама смеяти се него ли врлини туђой радовати — судимо л' да сатира ние управлѣна на насъ, но на буда-ластогъ нашегъ комшию, кои заръ то исто смеюћи се о нама мисли — е добро, смеймо се тада сви еданъ другомъ, ругаймо се и манама и казни, кою сви одъ себе одбіямо, па ту онда заслужуе нашъ смей найопштрію сатиру.

Па мислите л' збиля, господо! да онай, кои некомъ истину каже, мора увекъ посве савршенъ бити што се тиче силе и богатства, поштена и остале врлине? Ние л' среѣа за насъ, ако и убогій љаво, па да иначе пит' што има ни зна, може баръ истину реѣи? Вальда му вы то неѣете позавидити, вы, кои сте другимъ врлинама тако окиѣени?

Не реци овде, милый Велимире, да я самъ *саширу* пишемъ; я само велимъ: пуно е право, *да се пишу сашире*. Питачима дакле я бы одговоріо овако: Право, сатире писати, дао ми е онай истый, кои е и вама право дао, да ме за то питате. Вы велите любовъ къ свима, и любовъ къ нама самима! — И я велимъ исто. — Па ние л' то човеколюбъ: шкодљиве, прилепчиве мане огадити; будалаштину нештедिति — одвраћати одъ нѣ младежь, и воспитавати изъ младежи разумне граѓане? Требамъ ли я ту другогъ права, него кое имаю моралисте?

„Али“ (чуе се прекоръ) „учена ће расправа или предика убавестити люде пре него сатира!“ — Добро, бы л' да учинимо пробу? Покушайте вазданъ проповедати и пр. тврдици о теми: *швердисанѣ е коренъ свакоме злу* — или гордельивомъ шупляку: *немой мислиши, човече, да си за то што ши е среѣа уделила чинъ и званіе, сшекао одма и памети!* Тако е, реци ће обоица зеваюћи, — нема ти горе, него кадъ тврдица за све то већимъ благомъ грамзи, а понекій старешина, ма да е иначе крайна невежа, напне се ка' меови. Слушаюћи или читаюћи таково резониранѣ, они ће се заръ похвалити своимъ пріятельима: „Богъ да прости! Башъ лепе науке, — ала да красне предике!“ Али то е све, поправке нема ни за длаку. Напротивъ читай цимріи басну *Крылова* о удномѣ богатцу, кои е, бывши найпре убогъ сирома,

добыю одъ некогъ Духа кесу съ речма: Ево ти у овой кеси еданъ дукатъ, чимъ ты тай дукатъ извадишъ, одма ће се появити другій; тако ћешъ силу Божью дуката имати, докъ едномъ не речешъ: Е садъ њй е доста, моћи ћу одяко задовольно живити. Ёдино само знай, да отуда клетогъ дуката не смешъ потрошити, докъ кесу не бацишъ у реку. Ё л' овайтѣ послушао? Већъ сутра данъ збере лепу гомилу дуката, ипакъ не ктеде се съ кесомъ растати. Прође неделя дана, мѣсецъ па и година; засени му садъ очи грдна гомила злата. Будала! ние се ктео садъ честито ни навести ни напиту — пође къ реци да баци кесу, и опетъ се врати. У томе и остари, и не само да се осуши као билька, но и жуть постане као истый дукатъ, кои е непрестано изъ кесе вадіо, те наипосле и сконча бедно, наброявши свой деветый миліонъ! — Или читайте басну истога *Крылова*, коя е найзгодній утукъ за гордельивогъ невежу, одъ прилике ову:

Парнасъ.

Земльо грчка, добро знана томъ давниномъ седомъ,
Кадъ изъ тебе изгонише бѣге твое редомъ,
Кадъ нѣова добра грешни преузеше люди,
Управляюћ' нѣима цигло ветромъ свое ћуди:
Тада некій, комъ е Парнасъ припао по свему,
Не устиђе с', стаде пасти магарце на нѣму.
Не знамъ како, ал' магарцемъ познато біяше,
Да ту одпре белы Муза саборъ становаше,

Те ќе реѝи: „Не л' по дару пригнаше насъ амо,
 Место белы Муза овде мы садъ да певамо?“ —
 „Ха! — продере с' на то еданъ не губимо духа!
 Широку свету твоега придадни намъ слуха —
 Я ѝу песму удесити, а вы сложно, друзи,
 До края е истерайте, неку се оре лузи!
 Запеваймо данасъ, браћо, одъ свегу срца радо,
 Време дође да мы наше прославимо стадо —
 Да мы песмомъ, браћо, пуномъ складности и жара
 Далек' гласе надмашимо свы деветъ сестара;
 А да нашу юшъ дружину умалили не бы,
 За правило пуноважно поставимо себи:
 Нема л' когодъ у свомъ гласу магареће сласти,
 На Парнасу га непримати да имамо власти!“
 И гле чуда (није чудо то никакво ново) —
 Магарци су магареће одобрили слово,
 Ударили у певанъ — шта л' е затимъ было?
 Газди се е већъ наипосле слушат' догрдило:
 Снопагнувши дреновачу онъ лютитъ одскаче,
 Те съ Парнаса све у оборъ сатера певаче.

*

Наука е, упамтите: Людма шупљъ главе
 Нит' ќе место ни звание придат' цене праве.

Смео бы се обкладити, да обоица или одъ
 другогъ слушаюѝи или сами читаюѝи ове ба-
 сие, нит' ќе реѝи да су *леие*, нит' ќе *зе-*
ваши читаюѝи иѝ, но ќе се лакше уверити о
 будалаштини свое страсти и баръ потайно
 застидити се, све да нико не буде тако услу-
 жанъ и *пошшенъ*, па да имъ ускликне: Стан'
 почуйте, ту е вама обоици пришивена руга,

и на тебе е тамо циљано казиванѣмъ о лудоме цимрїи, а ты овде имашъ честь уподобити се магарцу на Парнасу... Ванъ ако ни еданъ одъ нѣи не бы осеѣао, да е болестанъ преболестанъ, ил' бы можда было — будала одъ роѣеня. Наравно да се оваки не-сретници не могу лечити сатиромъ. А заръ ће моћи филозофичкимъ расправама?

Но да се повратимо нашої задаѣи! Збиля ли е сатира редко кадра будале освестити? Будимо праведни у суѣеню! Многогъ ли ћемо брата наѣи, кои съ пуге несмотрености туђой будалаштини подража, и као моду уводи е. Ако се садъ ко наѣе, да му смешность нѣговогъ подражаваня одкрїе: онъ, ако јошъ мрвицу памети има, мало по мало то ће увидити и отргнути се. Ђръ да се башъ и разумни люди, ако нису на опрезу, будалаштиномъ исто тако лако, као и доктори кїявицомъ могу заразити — то е такође припозната истина. Али овакове будале (рекао бы) најлакше е управо бичемъ сатире, кадъ се нѣимъ у свое доба замане, нѣјове будалаштине курталисати, или јѣ у напредакъ одъ подобне прилепчивости сачувати. — Излажуѣи будале јавномъ подсемя, побуђуе сатира у нѣима стра, како да смешни не постану.

Судите л' вы ипакъ, умна господо, да ћете више што израдити, ако пороцима людскимъ ратъ обявите или на нѣи заплачете: тада нама баръ допустите, да имъ се едко насмеємо! Ние ли болъ да тимъ начиномъ

пороцима узаимно на мейданъ изиђемо, вы
огняѣмъ и мачемъ, а мы шаломъ и подсмеіомъ?
Не помогне л' ни едно ни друго — е добро!
мы смо чинили нашу дужность. Мы се ста-
рамо на примеръ да веселимъ смеюѣимъ се
духомъ човеку црва изъ главе извадимо,
а да иначе не вргнемо руку на нѣгову главу,
кою му радо оставлямо. Вы напротивъ вашимъ
озбиљниимъ оружѣмъ кадри сте дабогме више
израдити. Вадеѣи црва, вы му люто наудите
— често му узмете башъ и саму главу, и
заръ іошъ нешто више. Па тимъ начиномъ
свакако сте више израдили: не само боле-
стника ослободисте одъ црва, но и дружину
избависте одъ обоице на свагда. —

Надао самъ се, милый Велимире, да ће ме
— докъ ти ово писмо пишемъ — моя яка
главоболя проѣи: али одиста се чини да е
додиромъ црва іошъ яча постала. Тога ради
я, да те резултатомъ мое главоболѣ не бы
сувише уморіо, најболѣ ѣу учинити, ако овде
прекинемъ. Съ Богомъ!

III.

Драгій Велимире!

Юче самъ посла имао съ *непріяшельима* *сашире*; данасъ се обраќамъ къ онима одъ мои истина непознаты ал' ипакъ добромислеѣи пріятеля, кои ми страшльиво узвикую: „Ай не знашъ ли, добаръ човече! да е опасна стварь дирнути у осово гнъиздо, — да ћешъ тимъ натоварити себи непріятелъ на вратъ? Ниси ли промислю, да ништа веѣма не раздражуе него истина, па іошъ кадъ е кажешъ едко смешеѣи се? Ниси л' никадъ чуо или видіо, да маймуни никадъ жешѣи нису, него кадъ имъ ругаюѣи се подражавашъ, или имъ зубе покажешъ? да они башъ тада са све четири руке човеку у очи полете? Заръ не знашъ, да се сове и слепи мишеви страше бела дана? — Ни си л' іошъ никадъ ништа искусіо одъ подобны прогонства изъ подобны узрока? — Не бы ли дакле болъ было за твое спокойство, да се манешъ тако тугальивы стварій?“ —

Вы у многомъ погледу имате подпуно право, сладки пріятельи, и я признаемъ вашу добру намеру. Да богме да се истина са спо-

койствомъ лако не слаже. Истина, колико е годъ племенита — она тако ствара неприятелъ, као што и притворность и ласканъ ствара пріятелъ. Ипакъ комъ ће поштенѡмъ мужу изборъ између обѡга быти тежакъ! „Само е онай сигуранъ,“ учаше ме добрый мой учитель, „да не ће никогъ увредиши, кои нико не збильски не жели помоћи!“ Ко слободно суди, свагда ће ма на што ударити, али нека се за то не брине много, ако му само ние пакостна намера да люде вређа, и ако е све што пише (у правомъ неизврнутомъ смислу речи) држао за истинито и добро. — У осталомъ могу ли разумнимъ ђутанѢмъ више користити, него слободномъ истиномъ, или видимъ ли да истина може да шкоди: тада ђу најболъ учинити, ако усѢутимъ. Уобште ће свакій разуманъ мотрити на свой положай и околности: кадъ? како? и гди? истину говори, те ће ту поступати као разуманъ градилацъ, кои пре свега мотри на землю, гди се сграда има подићи. —

Ты ме не ћешъ право разумети, милый Велимире, ако изъ свега, што е довде речено, заключишъ, да *свака будалашшина и слабостъ или свакій порокъ бива предмешомъ сашире*. Никако! Обичне слабости, мане и увреде, кое проистичу изъ незнаня, претераности или невоспитаня, нити вуку за собомъ важны послѣдица — такова и подобна будалаштина или порокъ радо се превиди. Поредъ таковы обичны людій пролазимо као поредъ домаћегъ дрвля у шуми; наслађуемо се нѢговимъ ладомъ, а

не погледамо горе къ нѣму. Наиѣмо л' пакъ на какво инострано или реѣе рашѣе, а мы радо беремо съ нѣга листакъ или ти цвѣтакъ, те га чувамо.

Меѣутимъ найтугальвивіа е стварь: *лична сашира*. Она едина, у колико бы е ко ктео употребити, изискуе велико ограниченѣ. Нико нека се *поименце* не споминѣ у сатири, до онай, кои изъ пакости явно греши; то исто важи и за оногъ опакогъ човека, коега мане и преступци *поради досшоинства нѣговогъ* вуку зле послѣдице за собомъ. Оно дакле, што нит' е владаюѣа будалаштина ни порокъ, но само обична слабостъ, — што ние лукава превара ни злочинство, те по томе мишицу правосудіа не ставля у движенѣ, — што уобште нема шкодливогъ уплива и важны послѣдица: — све то ние предметъ сатире.

Да по томе и сви *тѣлесни недосшашци* и *слабосши*, по себи сматраюѣи іѣ, не иду у редъ сатире, само се одъ себе каже, на я, познаваюѣи у томъ смотреню срце твое, не треба да речіѣ трошимъ, саветуюѣи те како да се таковимъ недостатцима не наругашъ. — Кадъ н. пр. заматорѣвша *Ева* разроко гледи, *Сара* слабо чув, а *Ника* вазданъ дугачакъ носъ има: то іѣ онда чини смешнима само у очима малогъ, несташногъ и несмисленогъ дерана. Онъ да е паметанъ, кадъ примети на некое тѣлесне недостатке, съ благодарнимъ ерцемъ помисліо бы на онога, кои е нѣму дао здравіе очи и уши, а поштедіо га она-

ковимъ изобилѣмъ носа; али е онъ одвеѣтъ лакоуманъ. Онъ оѣе да се смее, па да тимъ и друге раздражи на смей; нѣговой вољи руженя ништа ние невинно ни поштованя вредно.

Али кадъ она разрока Ева увеле свое дойке на видикъ износи, па јошъ шкилѣимъ окомъ намигуе; кадъ често заматра, колико е збиля подѣйствовала на младе люде, чупкајући своју мараму на врату, или свлачећи рукавицу съ набелѣне руке; едномъ речи, кадъ се јошъ исто као и пре тридесетъ година *залиблѣномъ* прави; кадъ она вређајућимъ безобразлукомъ башъ и у самой цркви на све стране звера, или кадъ у другомъ друштву друго, мало нешто шкилѣе, иначе посве невинно лице, као *врло ружно* проглашуе, едино изъ узрока тогъ што мало шкиљи: онда бы я заиста радъ видети твое лице, коимъ гледишь утаити смей поради оне смешности! — Или кадъ, по себи сажалѣня вредна, глува Сара у својој петдесетой години ништа радіе не чуе, него нове моде; — или кадъ носомъ богато одаренъ Ника носъ свой у свакій сакривенъ буцакъ безъ нужде забада, те обично намирише тамо више нег' што треба: тада ко оѣе и може, нека се не смее. Я наодимъ да су све те особе смешне, и вредне сатире; премда сумнямъ, да ће сатира кодъ нѣи увекъ помоћи.

Овакове преболестне особе више пута е одъ нѣовы мана исто тако тешко излечити, као и гдикое *горде незналице*, кои обично

одъ двогубе болести болую. Они т. е. не само не знаду оно, што бы шребали знаши, но не увиђаю ни то, да ништа не знаду. Тога ради о болестницима ове последнѣ струке очаява и найискусниіи лекаръ. Нѣи за то нерадо узи-мамо за примеръ онде, гди бы смо имали друге учити, да се на нѣи не угледаю; они не зара-зую лако, те по томе су исто тако нешкодни, као што су неизлечиви. Човекъ, кои іошъ мало само разума има, редко ће овакове тешке болести аплицирати на себе, еръ онъ себе и не држи у томъ рачуну. Човекъ, у коме є іошъ чувство поштєня и дужности, постає опоменомъ пре горій, него больій.

На што дакле навађанѣ посве грубы и невалялы будала? на што све наменѣне имъ поправке и замазиваня сатирскимъ или морал-нимъ, стихотворнимъ или прозаичкимъ лепомъ, кадъ све то ништа не помаже? Ил' заръ нао-дишъ да є паметно, на опалу ако и помодну куђу лепъ трошити, текъ да се тимъ замажу и сакрію пукотине, рушенѣмъ проузроковане? Оѣешъ ли тимъ обуставити далъ рушенѣ, оѣе ли се зграда радикално излечити? Не веруй, драгій Велимире! Гди се добаръ темель не полаже, гди нетко, изъ великогъ поузданя у свою главу или у земљиште, утемельиванѣ и забіянѣ за излишно држи, гди се дубоко у землю пробивши коцевіи воспитательне или друге какве сграде ваде и чупаю: ту ће еграда та пре та после пасти, а мимопролазећи, кои є виде, смеяће се.

На што дакле, питамъ и опетъ, беспо-
лезно, управо реѣи шкодно употребљаванъ
скупо припремљеногъ лепа на згради, која е
у физичкомъ или моралномъ погледу зло уте-
мелѣна, те тако посве опала? — Штедимо тай
лешъ! Употребимо га на улепшанъ оны куѣа,
кое су добро саграђене, одъ кои поправку
исчекуемо, — слѣдовательно кое поправку
заслужую.

Но я самъ (видимъ) яко у архитектуру
залутао, а не разумевамъ се у нъой нимало.
Еле доста тога: сатира мора имати предъ
очима поправку, иначе се узалудъ пише. Па
премда е у осталомъ истина, да она има кудити
мане, не пакъ особе манама заражене: то я
ипакъ нисамъ изъ вида испустіо, како и шта
о томе суде побольи сатириписци осталы учены
народа.*)

Али осимъ свега, любезный мой, треба
да утубишъ: колико е годъ за сатириписца
асновито, кадъ на десетъ места нађе уедно
и будалу, когъ е у своіой соби описао, —
далеко ће ипакъ болъ быти, ако се онъ у
своимъ описима узме на умъ, како да ни еданъ
нѣговъ суграђанинъ одма за себе не изведе
личну увреду. Читатель нека найпре ориги-

*) Сравни Рабенера сатире: „Ich halte diejenigen nicht
für strafbar, welche ihre Gedanken bei Verfertigung
der Satyre auf eine gewisse Person richten. Meine
Begriffe, meine Ausdrückungen, meine ganze Arbeit wird
viel lebhafter sein, wenn ich ein Urbild vor mir sehe.
Ich tadle alsdann nicht die Person, ich tadle das Laster,
welches diese an sich hat.“

нале у свомъ суседству потражи, нека найпре и самъ прене у смей, докъ му наипосле или нѣговъ или туђъ геній не узвикне:

„Quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur.“

Доста за данасъ!

IV.

Милый Велимире!

То су ти одъ прилике мое мисли о сатири, нѣной важности, користи и т. д. Оне истина не теку строгимъ редомъ, али се то и не зактева у виду, у комъ ти ѿ я шилѣмъ; некъ су ти само разумљиве и поучне! Я самъ мою дужность учиніо, учини и ты твою! Уобште я самъ могао себи уштедети трудъ, па опоменути те само на дѣла, у којима ћешъ то обширніе читати. Ипакъ судіо самъ: пріятніе ће ти и асновитіе быти да чуешъ о томе искрену мисао доброгъ твога сродника, него науку туђи людій. Наравно да бы ти они све то далеко ученіе казали, него я, кои одъ оногъ малогъ, што самъ у школама учіо — удалѣнъ скоро одъ свакогъ ученогъ друженя, — не мого' чинити употребе. Могуће е дакле да самъ, као што се и таковимъ високоученицима врло често догађа, у овимъ писмама погрешіо; могуће е да самъ неправо видіо или чуо, и погрешно судіо; — али при свему томе знамъ, да нисамъ имао јдну намеру, писат' ти неистину. Каквимъ бы се я образомъ

стриць твой звао, да младогъ човека къ себи примамимъ ни за што друго, него да съ нѣмъ шалу проведемъ, да га упознамъ са своимъ или туђимъ лакрдїяма и слепарїяма, а после да се смеемъ, гледаючи како онъ подражава. Ако збіля има гдигодъ таковы лажны прїятеля младежи, а ты се изъ срца радуѣ, што іѣ *швои.нѣ* стричевима не називашъ! —

Премда ће ти добри сатиреки саставци помоћи, да люде болѣ познашъ, и премда ти іѣ како за пробуђенѣ твога оштроумля, тако и за образованѣ духа уобште не знамъ већъ довольно препоручити: то те ипакъ советуемъ, милый Велимире, да самъ никадъ не умочишъ пера за сатиру, ма да имашъ къ томе све нуждне таленте. У ова наша изображена времена одвећъ е тешко сатире писати, а іошъ теже: у свету съ нѣомъ пропевати.

До душе *Ювеналѣ* о томе сасвимъ противно суди, рекавши: *Difficile est, satiram non scribere*; ал' да е онъ ипакъ у наша времена живіо, изоставіо бы ямачно оно „non.“ Не бы сгорегъ было потражити узроке ове промене и редкога поява, као што не бы такође сгорегъ было потражити одговоръ на друга нека питаня, н. пр. Одкудъ да *родишелѣ* обично *по нѣовой деци* учимо или поштовати, или сажалѣвати; да они, што се тиче моралности, личе едно на друго, као пресечена ябука? Одкудъ да многіѣ четрнаестогодишній дечакъ, ма да се добро рани, — у мекомъ и топломъ перю спава, и майка га прилѣжно одъ сва-

когъ ветриѣа зашушкава, — одкудъ да ипакъ слабъ и блеѣанъ, съ уналимъ и мркимъ прстенцима окруженимъ, мутнимъ и плашльивимъ очима, вуче се као жива аветъ? — Или за што млога девойчица, покрай све ране и неге, у цвету свое младости, у годинама радости, као млада црвомъ нагрижена билька, сагиба главу земли, те веѣъ у само оно доба, кадъ бы за животъ управъ како валя сазрети имала, тужна и ядна у раный гробъ оклизава? — Одкудъ имъ она слабость живаца и раздражливость характера, кадъ ево майка ние пропустила силомъ трпати у нѣи кафу, чай, чокуладу и вино? — Одкудъ ненаравно променлива, часъ яка, часъ слаба воля къ елу кодъ млады людѣй, а не пате одъ гльиста? — Одкудъ расеяность душе и рано затуплѣнѣ чувствила, особито вида, — слабость памтеня и расудка кодъ младогъ нараштая, кои се родѣо иначе са здравимъ чувствама? — Одкудъ фанатичка сила уображеня, особито при читаню онаковы места, коя чувственость пробуѣую? Одкудъ наклоность млоги млады людѣй къ усамлѣнству, безъ озбильногъ занимања? — Одкудъ да младежи догаде и найневинѣ радости? Одкудъ млтавость и зловоля, чимъ устане ютромъ изъ постелѣ, а башъ у то доба валяло бы да се покаже неослаблѣнѣ млаѣанъ саставъ тела у найлепшой живости и снази? — У кратко: одкудъ да данасъ имамо човечуляка одъ 14 година, отаца одъ 18 и стараца одъ 24 године? Одкудъ да ови пунонадеждни

абдеритски синови већ у тридесетой години живота ролу своју обично изиграју?

За изоштрени твогъ расудка предлагемъ ти јошъ некая подобна питања, судећи да не ће на одметъ бити како теби, тако и јошъ некимъ твоимъ *старимъ друговима*, као:

Одкуда самоволя и пркосъ у данашњимъ нараштају, кадъ ево родитељи све чине, што онъ у тврду силу зактева?

Одкуда да е млогій синакъ лакомъ и изешанъ, дочимъ се лакомости нѣговой на путъ не стае: дочимъ му родитељи довољно ситна трошка дају, не питајући кудъ троши, или му башъ и они сами претоваривају желудацъ свакоякимъ сладкишемъ?

Одкуда да млога красна ћерка ил' доцканъ, ил' понајвише никадъ незабелоглави; а сви ето видимо, да она кругъ млади господичића жельно око' себе скупља?

Одкуда *лажъ и пришворносшь* кодъ деце, дочимъ се родитељи дуго овимъ пороцима смеяше, веруюћи све што дете каже, или люто казнећи га, кадъ бы дете казало иначе непријатну истину?

Одкуда да се прерано замрзе братацъ и сестрица, а овамо су се родитељи за нѣове узаймне свађе уобште слабо бринули, или су — до згоде — полетили обома у косе, ни најманъ не испитуюћи, ко е почетакъ свађи и т. д?

Одкуда да млога майчица, докъ е добре волѣ, превиди млоге злоће на деци; а ипакъ за малену стваръ на децу ђипи, кадъ н. пр.

млеко на ватри покипи, кадъ каква конта стигне, или кадъ несмотрено дете чашу, таньиръ и др. разбіе? —

Одкудъ да театеръ, концертъ, балъ или картанъ многимъ родителъма ліе пуніе радости у душу, — нъовимъ очима и ушима слађе прія, — нъово срце више троне, него тепанъ и скакутанъ нъове дечице? — Или одкудъ да шеширъ и альина по моди за гдикою матеръ има више дражи и вредности, него прва чарапица, кою е мала *Милева* или *Драгина* сама плела? Еда ли су ове домаће радости само за то несладке, што су *одвећъ єфшине*, и што їй свака *надничарка* може уживаши?

Као што е вредно одговорити на ова и млога подобна питаня, тако бы исто вредно было испитати и появъ: *за што е данасъ шешко писаши сашире?* — Оскудице у пороцима, будалаштинама и смешностима нема заиста; пре ће заръ бити оскудица у оштроумлю, досетности и правой сатири. По томе дало бы се мож'да съ фенѣромъ по людма поѣи, нъи съ нъовимъ гресима осветлити и путъ имъ показати. Али ко стои добаръ, да не бы ови люди таковогъ пріятеля самимъ ладнимъ ел'ма: шпанскимъ ветромъ и сладоледомъ почастили? Чудно ли се тимъ разлади стомакъ! — Ко намъ далъ добаръ стои, да не бы наишли на посве мале угурсеузе, кои ће, дречеѣ' да имъ се главице распукну, — ополчити се на фенѣроносца, рек'о бы е онъ нъи ктео осветлити и убавестити, нъи, кое

опъ мож'да у нѣовомъ удиу и мрачности ние ни спазіо, нити бы іѣ икадѣ удоостоио таковогѣ освѣтленя и пажнѣ, ако е радѣ на свагда нераскрѣтити са свима разумнимѣ людма! — Ко намѣ ямчи, да не ѣе люди понекоме фенѣръ изѣ руку изтргнути, а тимѣ тихо и скромно гореѣу свеѣу у ясну буктиню, на тако и освѣтлѣнѣ у пожарѣ преобратити!

Уобште мы не живимо у времену, гди бы правична, поучавајуѣа и исправляјуѣа сатира смела главу подиѣи съ ономѣ слободомѣ, коіомѣ е она навикла пороке и будалаштине людске шибати. Не велимѣ да сатиру злоупотребимо; то не! Инакѣ нека се зликовацѣ, ма колико отмѣнѣ, — будала, ма колико богата и моѣна, нѣнога бича има бояти. У *Лондону* е често найзнатнѣи великанѣ чую горку истину, па е при томе ѣутати, — или безѣ пардона поправити се морао!

Али време е да заключимѣ. — Тебе, драгѣи Велимире, светуемѣ, да ове мое мисли примишѣ као огледало, у комѣ да се често огледашѣ, не да тимѣ постанешѣ суѣтанѣ и гордѣ, но да испиташѣ и познашѣ самѣ себе, да поштуешѣ мени и теби врху свега драгу истину, и да обљубишѣ чисту добродѣтель и истиниту заслугу.

Буди здравѣ, и гледай да се извршеня желѣ мое разумнимѣ, прилѣжнимѣ и уобште морално добримѣ владанѣмѣ све то способнѣи и достойнѣи покажешѣ.

СИТНИЦЕ.

Женскій смей.

У друштву млоги женски особа спазіо самъ често, да се младе девојке у какавъ буцакъ гомилама скупляю, тамо шапућу, а мало после оће да се погуше одъ смея. Предметъ њіове конверзаціе мора да е одвећ забаванъ и весео, а при томе и пуњъ тайне; еръ колико бы годъ путій запитао, оне бы ми гроотомъ смеюћи се одговориле: *ша ние нишша!* међутимъ наставиле бы шапутанъ, и наново пренуле у смей.

Предметъ овы женски мистерія никадъ нисамъ могао докучити, ипакъ лепый полъ поштуемъ толико, да не могу пристати узъ оно миѣніе, кое неки люди о овомъ тайномъ шапутаню и кликотаню имаю. Кадъ се то есть младе госпођице овако на страну по-вуку, тада неки люди обично мисле, да оне то чине текъ да кога у друштву изсмею, други, и то млади люди потврђую, да такове госпођице говоре тада о стварима, кое бы имъ стыдно было явно изрећи, — о стварима, кое бы ласно њіовомъ поштенемъ имену шкodu нанети могле, кадъ бы се обелода-нили.

Я нит' веруемъ едно ни друго; али ипакъ веруемъ, да кадъ бы се оне ма за какву невину стварь или за какву му драго маленкость смеяле, явно бы баръ исповедили: смеемо се за маленкость ту и ту. Доста тога, да я узрокъ овогъ тайногъ шапутаня и смей никадъ известно нисамъ могао дознати. До душе смотрио самъ разлику између емея, а то ми као неку мисао ули у главу. Ёдна се само осмешкуе, друга се яче смее, трећа се смее гроотомъ. Не ће л' тай смей быти отудъ, да лепоту свою на видикъ изнесу? — Ёдна се само смеши, еръ іой ямице на образи лепо доликую; друга се смее, да покаже најлешше, најбелъ зубе (у ово наше доба највећу редкость); трећа се извитопери, текъ да іой се облый алавастерный вратъ види. —

Некій шта више ктеде ово шапутанъ и кликотанъ одбити на *недосташакъ разума* (то мора быти да е было какавъ злобанъ опадникъ!) Онъ ми рече у некомъ друштву, башъ кадъ самъ се я смею овомъ чудію: „Оне се смею, докъ бы имъ валяло плакати, — одговараю, кадъ бы имъ ѣутати требало, — а ѣуте, кадъ се одговору надахъ.“

„Зла жена.“

„Заръ не ѣнешъ данасъ у театеръ?“ питаше нека госпа свогъ господина, „чуемъ

представляше се I. С. Поповића „зла жена.“ — „О, не ће бити нужно да идемъ“ одговори супругъ, „то є текъ преводъ, а я имамъ кодъ куће башъ самъ оригиналъ.“

Луксусъ и распуштеность.

Летописи града Генфа у Швайцарској, показую непрекидний ратъ свештенства а такође и светске власти противъ *луксуса и распуштености*. Крайня строгость и чистота нарава, како у явномъ, тако и у приватномъ животу, біяше нѣова главна цѣль, а мислили су, да такову само найстрожіимъ законима и уредбама достићи могу. — У 16-омъ веку біяше свакій онай, за когъ бы се очевидно доказати могло, да є *каршашъ* одъ заната, — срамнимъ стубомъ, узъ кои се злочинци вежу, кажнѣнъ, при чему съ обещенимъ о вратъ картама морао бы три дана свету на видіку стаяти. — *Игру* (плесанѣ), премда су є грађански закони трпили, біяу ипакъ забранили свештеници. По томе два одлична судца, кои су у некомъ селу среза свогъ играли, достану затвора и плате нешто глобе. — Све ове уредбе были су течаемъ 17-огъ столећа већомъ строгошћу поновлѣне. Године 1650 учини конзисторія озбыльна представленя, како да се забрани игра, кою она називаше предхраміемъ блуда.

На двадесетъ година доцнѣ буду прогнани сви свпрачи изъ области Генфа, а женама се забрани косу коврчити. — Ципелари и кроячи, кои бы покушали да нове моде уведу, были бы кажнѣни затворомъ и знатномъ глобомъ. Еданпутъ дође госпа нека у цркву съ лепезомъ, — клиръ и магистратъ не остану дужни томъ покору: лепеза буде рукомъ вешача спалѣна. — А како у данашнѣ доба стварь стои? Данасъ е правлѣнѣ луксуріозне робе главанъ део обртности не само у Генфу, већъ у читавой Швайцерской!

Дѣла Зороастера.

Дѣла Зороастера была су, као што преданія гласе, на 1260 волуйски кожа списана. — Такавъ еданъ екземпляръ у наше доба стао бы нешто трошка!

„Света освѣта.“

Не могу префутати ову врло карактеристичку црту духа о некомъ старомъ Црногорцу, кои на смртной постелѣ лежаше. Дуовникъ га опомене, да свима своимъ неприятельима опрости, другчіе — вели — не можешъ весео поћи съ овогъ света. Стараць се тешко даде на то приволети, ипакъ склони се некако — опрости свима, само едномъ не ктеде. Дуовникъ га преклиняше спа-

сеніємъ душе, докѣ га не наговори, да све
опрости и овомъ последнѣмъ непріятелю.
„Е, дакле,“ — рече стараць, окренувши се
къ синовима, — „чуєте ли, я му праштамъ,
али, децо! ако се вы икадѣ съ нѣмъ поми-
рите, я ѣу се одъ лютине и у гробу преврнути!“

Историчка истина.

А. Катона у кнѣзизі своіой Hist. Metrop.
Colocs. Escl. поминѣ начинѣ, коимъ е ми-
трополитъ калочкій Гаврило Патачићъ (1733
— 1745) некадѣ уводіо маѣарскій езикъ у
Калочи, гди су скоро сами овеяни Срѣби жи-
вили. Каштига одъ 12 форинтій илити 12
батина наменѣна біяше свакомъ Калочанину,
кои бы едну срѣбску речъ проустіо. — O tem-
pora! O mores!

М о д а.

Скоро бы се могло рећи — да е про-
менљива клима узрокъ што светъ моде ме-
ня. Паризъ меня свакій мѣсець дана свое но-
шиво, па и мы съ нѣмъ; Камчадалаць и Пер-
сіянаць не чини тако. Увераваю, да се крой
альине Тамерланове, коя се іошъ и данасъ
може видети, ни за длаку не разликуе одъ
саданѣгъ персіянскогъ одеда.

Отацъ светує сина.

Не трпи, сине мой! око' себе ласкатель,
као што кипресъ не трпи црве!

Учи се самъ, пре него што другогъ будешъ
учио! Не угледай се на лекаре, кои, као кроячи,
уче крой на туђой чои!

Не шилби пса по месо и не залажи ягнѣ
кодъ куряка!

Почитуј у човеку образъ Божій!

Ако не знашъ пута, узми путевођа!

Опрости, па ће ти се опростити! Подај,
па ће ти се дати! Учи се у својој кући бити
оно, што си самъ обвезанъ бити свуда и
свакоме!

Не узаймљуй силніємъ одъ себе!

Оћешъ ли да познашъ безаконика, гледи
га, кадъ непријатељ нѣговъ руку сломіе!

Не осуђуй, па не ћешъ бити осуђенъ! Опра-
штај, па ће ти се опростити. Све што желишъ
да ти люди чине, чини и ты њима. Ко самъ
има прозоре, нека не лупа комшинске!

Буди споръ у говору, брзъ у слушању,
и споръ на гнѣвъ; еръ гнѣвъ човечји не чини
оно, што є право предъ Богомъ. Али є ладна
крвь више несреће проузроковала, него гнѣвъ.

Не држи ништа за маленкостъ! Песчана
зрна чине брегъ, хитре мисли вечита дѣла.

Разумъ є нашъ анђео бранитељ, — нѣга

питај и сеѣай се послѣдка, па не ѣешъ никадъ зло учинити.

Не буди будала, кои свое срце има на езику, но мудрацъ, кои свой езикъ има на срцу!

Ватај се сталны, поштены людій, дѣлай непревртливо и неуморно; не дай се успавати, преварати, ни за гадномъ себичношћу повести. — Издурай, и уживай сладку наплату свое савести, свога срца!

Чувай се кула по воздуху! Оне насъ оману своимъ пріятнимъ изгледима, те земальску ову тавницу сносимо; али немой да зажелишъ живити у нѣма. — Чувай се и надежде, — вештице, кою никаква ватра не спалює! Нѣнь гробъ, ако іой се еданпутъ подашъ, быѣ съ твоимъ гробомъ ископанъ. Држи се истине!

Савладай гордость, властолюбѣ, похоту, цимрисанѣ, освету и себичность, ако си радъ быти добротворъ людій, и юнакъ добродѣтели.

Буди праведанъ, буди истинитъ, буди достоянъ себе; тада те не ѣ моћи поколебати ни люди ни судьбина!

Оно, што є *найлакше*, *наипростіє*, често ѣешъ *найтеже* наѣи.

Човекъ на когъ се гнѣвишъ, нека є твогъ гнѣва вреданъ.

Ишти и очекуй мало одъ людій — ишти, очекуй много одъ себе самогъ. Буди строгъ

судія према себи, благъ према слабостима други людій!

Према гордомъ човеку оружай се ладно-крвношћу, па си нѣговой сили одузео жаоку!

Болъ ти е ма и међу злочестимъ людма живити, него далеко одъ своју людій. Болъ ти е да те бура првомъ приликомъ на пристаниште избаци, него да погинешъ на тишини морској!

Као што ретко има комплимента безъ сваке лажи, тако (веруй) ретка су грубіянства безъ сваке истине.

Изясни се за едну стваръ, и држи се нѣ! Ђръ болъ ти е, да мислишъ и живишъ по начелу, по правилу, кое си еданпутъ за свагда испитао и за сходно твојој собственој ћуди нашао — него да судишъ данасъ овако, сутра опетъ онако — да се ономе данасъ дивишъ, што си юче презирао — да се опетъ сутра каешъ што си данасъ чинио, — те у тој вечитој борби не можешъ да се помиришъ са самимъ собомъ, нити да икако уживашъ животъ.

Како срећу, која ти се осмејуе, сносио будешъ, тако ће и тебе светъ сносити: покажешъ ли се смеранъ, завистъ ће морати онемити, те ћешъ одобренъ пріјатеља твои и почитанъ света поживѣти; заврти л' ти се мозакъ, сватко ће се тада ополчити, твои најболѣи пріјатељи одступитиће одъ тебе, а остали ће радити о твојој пропасти.

питай и сеѣай се послѣдка, па не ѣешъ никадъ зло учинити.

Не буди будала, кои свое срце има на езикѹ, но мудрацъ, кои свой языкъ има на срцу!

Ватай се сталны, поштены людѣй, дѣлай непревртливо и неуморно; не дай се успавати, преварати, ни за гадномъ себичношѣу повести. — Издурай, и уживай сладку наплату свое савести, свога срца!

Чувай се кула по воздуху! Оне насъ оману своимъ прѣтнымъ изгледима, те земальску ову тавницу сносимо; али немой да зажелишъ живити у нѣма. — Чувай се и надежде, — вештице, кою никаква ватра не спалюе! Нѣнъ гробъ, ако іой се еданпутъ подашъ, быѣе съ твоимъ гробомъ ископанъ. Држи се истине!

Савладай гордость, властолюбѣ, похоту, цимрисанѣ, освету и себичность, ако си радъ быти добротворъ людѣй, и юнакъ добродѣтели.

Буди праведанъ, буди истинитъ, буди достоянъ себе; тада те не ѣе моѣи поколебати ни люди ни судьбина!

Оно, што е *найлакше*, *наипростѣ*, често ѣешъ *найтеже* наѣи.

Човекъ на когъ се гнѣвишъ, нека е твогъ гнѣва вреданъ.

Ишти и очекуй мало одъ людѣй — ишти, очекуй много одъ себе самогъ. Буди строгъ

судія према себи, благъ према слабостима други людій!

Према гордомъ човеку оружай се ладно-крвношћу, па си нѣговой сили одузео жаоку!

Болъ ти е ма и међу злочестимъ людма живити, него далеко одъ своју людій. Болъ ти е да те бура првомъ приликомъ на пристаниште избади, него да погинешъ на тишини морској!

Као што редко има комплимента безъ сваке лажи, тако (веруй) редка су грубіянства безъ сваке истине.

Изясни се за едну стваръ, и држи се нѣ! Ђръ болъ ти е, да мислишъ и живишъ по начелу, по правилу, кое си еданпутъ за свагда испитао и за сходно твојој собственој ћуди нашао — него да судишъ данасъ овако, сутра опетъ онако — да се оное данасъ дивишъ, што си юче презирао — да се опетъ сутра каешъ што си данасъ чинио, — те у тој вечитой борби не можешъ да се помиришъ са самимъ собомъ, нити да икако уживашъ животъ.

Како срећу, која ти се осмејуе, сносио будешъ, тако ће и тебе светъ сносити: покажешъ ли се смиранъ, завистъ ће морати онемити, те ћешъ одобренъ пріјатеља твои и почитанъ света пожнѣти; заврти л' ти се мозакъ, сватко ће се тада ополчити, твои најбольи пріјатељи одступиће одъ тебе, а остали ће радити о твојој пропасти.

Капля воде направи себи и у најтврђемъ камену рупу, кадъ често на нѣга пада; тако веруй да ће и добра речъ, ако не данасъ, а оно сутра имати места.

Само очи твое желе много, — потреба е умерена и съ малимъ задовольна.

Имашъ ли коме да обявишъ тужне вѣсти, а ты не прелази съ манѣ на већу, но съ веће на маню; тада она вѣсть у којој е манѣ туге, по разлики постае утеха.

Побеђуй себе самогъ, тада си храбаръ и безъ мача у руци. Храбрость се иште за све, као со'.

Не старай се за сутрашній данъ! Доста е, што свакиъ данъ има свое муке.

Упамти добро: ко е тигаръ у кући, обично е овчица изванъ куће.

И ово добро упамти: спокойство и слава редко су добри пріятельи.

Буди свагда спокоянъ и храбаръ: владаћешъ судбиномъ, докле годъ са собомъ владашъ.

Ако се твой пріятель гнѣви на тебе, ты му подай прилику, да ти велику любовъ укаже; тимъ се мора топити нѣгово срце, и онъ ће те опетъ любити.

Страданѣмъ учишъ се размишлявати. Медъ мудрости за животъ у свету не купи се съ цвећа, но съ трня.

Истинитомъ пріятелю жертвуй све, само не дужность!

Само ако си истинитъ са самимъ собома, кадаръ си быти истинитъ према другима.

Кадъ већъ знашъ да е нетко слепъ, онда ти се чини, да то съ леѣа на нѣму познати можешъ.

Подай весело што даешъ! Давацъ, кои се вазданъ мисли шта ће дати, не дае одъ срца но одъ разума.

Ако брзо съ мрака на светлостъ изиђешъ, изложиђешъ опасности очи свое.

Кадъ пођешъ спавати, помисли на смртъ; кадъ се пробудишъ, помисли на животъ!

Ако тврдуешъ, веруй ми да више едешъ него раскошникъ, еръ едешъ самогъ себе.

Кадъ у коцкарници платишъ учинѣнъ дугъ, сети се тада и рачуна съ Богома!

Често велишъ „свеша освеша,“ а не помишляшъ, какво богохуленѣ лежи у тима речма!

Ако милостинѣ делишъ, на іѣ гласно на тржишту трубишъ, тада имашъ до душе пуну кесу, али заиста празно срце.

И самомъ немаку не откривай тайну свога срца, еръ издая се такође чита на очима.

Сине, благо теби, ако на питанѣ: шта си у свету чиніо? можешъ одговорити: „*Поштенѣ е мой занашъ!*“

Почетакъ е често у твојој власти, среда ретко, а коначъ никада.

Добро е (и више него добро, еръ е преко нужно), да точно знашъ на чему си, и на што се имашъ ослонити, — то ће рећи: нити да те лажна сигурностъ заслепи, ни стра у невреме збуни тако, да гасећи малу ватру латишъ се зейтина уместо воде.

Знай да ону жену валя презирати, која, имајући децу, тужи се на дуго време.

Ако — сиромѣ будући, — не ћешъ ни съ кимъ да се мешашъ, но само съ богатама, — онда ће те мрзити они, које избегавашъ, а презирати они, којима се намећешъ.

Вино ти е као ватра и вода — честитъ слуга, али врло рђавъ господаръ.

Лакше ћешъ своје страсти преиначити, него савладати.

Не угледай се на несретнике, који су изванъ куће свагда добре волѣ, а дивљачностъ своју штеде за кућевну потребу.

Г. Г. ПРЕНУМЕРАНТИ.

А Р А Д Ъ.

(Одъ г. Триф. Маряновића.)

Нъгово Высокопреосвещенство Господинъ Проконій Ивачковићъ, православный Епископъ Арадскій. Г. Г. Юванъ Петровићъ, сенаторъ; Пет. Петровићъ, адвокатъ; Андр. Станковићъ, перцепторъ, Ђ. Радакъ, учитель; Урошъ Кудрићъ, економъ; Григ. Анастасъ и Ђ. Станковићъ, торговци; Макс. Драгићъ, сапунѣя; Еман. Михаиловићъ, чизмаръ; Лаз. Адамовићъ.

(11 ком.)

Б А Я.

(Одъ г. Сим. Станковића.)

Г. Сима Станковићъ, учитель. Госпоѣ Марія Фотићъ, за кћерь и унуке 4 ком.; Алекс. Шимићъ, трговацъ.

(6 ком.)

БЕОГРАДЪ.

(Одъ г. Петра М. Стефановића.)

Г. Г. Конст. Н. Хаѣ-Селаковићъ, регистраторъ княж. канцеларіе. Петаръ М. Николићъ, писаръ суда вар.; Сретенъ Борисавлѣвићъ, рачуновод. економ. топ.; Юв. Вельковићъ, канцелиста 2 к.; Фил. Валтеръ 2 к. факторъ кн. срб. печатнѣ; Юв. Живковићъ 2 к., стар. унтерофицеръ и ревиз. кодъ ђум. Беогр.; Г. Г. Коста Антула, Тома Андреєвићъ, Ђ. М. Радовановићъ, Пет. Николићъ, Ђ. Живановићъ, Миланъ Каснаръ, Юванъ Марковићъ, торговци. Юв. Николићъ, златаръ; Дим. Огняновићъ, казанѣя; Ник. Николићъ, шустеръ; Пав.

Степинъ млинар. калфа; Іов. Обрадовићъ, шустеръ;
Іов. Баићъ, трг. калфа; Лаз. П. Лазаревићъ; Сим. С.
Пискаровићъ и Вас. Тоскићъ трг. калфе. Іов. Радоса-
влѣвићъ, кроячъ и меанѣя; Стоянъ Сарафъ Костићъ,
ученикъ. (30 ком.)

(Одъ г.г. Міята Ђ. Радосавлѣвића III. лет., и Іов. Се-
лаковића II. лета Богослова.)

Свршавајући питомци Семинаріе Београдске:

Г.Г. Крста Новаковићъ, Годоръ Божићъ за с. Ђлиса-
вету, Иванъ А. Марковићъ, Милутинъ Новаковићъ
за брата Владимира, Іованъ Марковићъ за синовца
Атанасіа, Светозаръ Стефановићъ за с. Софію, Сте-
фанъ Милошевићъ за с. Неду, Витомиръ А. Поповићъ
за брата Лукіяна, Ранко Милановићъ, Данійлъ Орелъ.
(10 ком.)

Питомци III. лѣта.

Г. Г. Іованъ Поповићъ, Іованъ А. Максимовићъ,
Іованъ Ђурићъ за с. Митру, Іованъ Тришићъ, Фи-
липъ М. Поповићъ, Михаилъ Ат. Благоєвићъ и Ми-
хаилъ А. Анђелићъ за с. Милеву, Миладинъ Поповићъ,
Илія Поповићъ, Илія Л. Любинковићъ, Сретенъ По-
повићъ за синовца Владислава, Вучко Николићъ за
брата Косту, Живота Іовановићъ. (13 ком.)

Питомци II. лѣта.

Г. Г. Павле М. Милетићъ, Аврамъ М. Поповићъ,
Обрадъ Адамовићъ, Неделько Баићъ за синовца Ми-
ленка, Миланъ Ђирићъ, Димитріе Дукићъ за бр. Ан-
дрију, Сава Косановићъ за бр. Ристу, Гаврилъ Е. По-
повићъ, Димитріе М. Іовановићъ за бр. Алексу, Ми-
лошъ Вучићевићъ, Сава Аћимовићъ, Стоянъ Николићъ,
Атанасіе Протићъ. (13 ком.)

Питомци I. лѣта.

Г.Г. Атанасіе Петровићъ, Атанасіе Димитриєвићъ,
Стеванъ Ракићъ, Мирко Петровићъ, Филип Поповићъ,
Димитріе Илићъ, Драгутинъ Вуядиновићъ, Евтиміе
Поповићъ, Милићъ Поповићъ, Михаилъ Поповићъ,

Марко Лазаревићъ, Димитріе Поповићъ, Илія Симићъ, Добросавъ Пантелићъ, Живко Поповићъ, Коста Поповићъ, Стеванъ Протићъ, Савва Пржићъ, Алекса Марковићъ, Милошъ Поповићъ за бр. Алексу, Миленко Димитрієвићъ, Јованъ Трифуновићъ, учен. IV р. гимн. Беогр. Г. Стойко Аћимовићъ учит. у Старой Србіи за себе и побратима свогъ Константина Зубана уч. II. р. Гимн. Беогр. 2. ком. Міятъ Ђ. Радосављєвићъ скупитель пренумеранта за кума свогъ г. Милана учит. общт. Рибарске и за г. Живана Зо-рића ерея Рибарскогъ 2 ком. 28. ком.

(Одъ Тодора Малєшића и Гавр. Јовановића
ученика II. гимн. разреда.)

Г. Г. Слуш. I. год. Богослов: Сава К. Косановићъ и Сима Чайкановићъ. I. год. Богосл.: Ник. Јовановићъ и Стойко Аћимовићъ, ученици VI. гимн раз. Владим. Стояновићъ и Пет. Арсенієвићъ, II. гимн. разр. Јов. Радойковићъ, Милое Милоєвићъ, Гавр. Јовановићъ, Ђфр. Поповићъ, Милія Трифковићъ, Пав. Михаило-вићъ, Паунъ Протићъ, Радисавъ Милошевићъ, Вас. Давидовићъ, Триф. Милоєвићъ, Ђ. Папакоча, Атан. Мирковићъ, Стояд. Јовановићъ, I. гимн. разр. Илія Арсенієвићъ, Петаръ Любичићъ, Фил. Васићъ, Яковъ Яковљєвићъ, Дим. Сосићъ, учен. II. осн. разреда. 24. к. — св. 119.

Б Е Ч Ђ.

(Одъ г. Пере плем. Деспинића, правослова.)

Г. Г. Пера Деспинићъ одъ Коморишта, правосл. 2. к. Алекс. Вукашиновићъ. докторантъ права, 3. к. Вас. Груићъ и Пера I. Стеићъ правослови; Гавр. Јанковићъ, ђакъ трг. шк. 7. ком.

ВРШАЦЪ.

Нѣг. Високопреосвештенство, Господинъ Емилианъ Кенђелацъ, правосл. Епископъ Вршачкій и проч.

ВУКОВАРЪ.

(Одъ г. Косте Михайловића.)

Г. Г. Іов. плем. Рогулићъ, Анаст. плем. Замфиръ, Пав. Герчићъ, адв.; Пав. Іовановићъ, адв. за кћеръ Ану; Алекс. Димитрієвићъ; Коста Михайловићъ, Ђоко Михайловићъ, Ђ. Георгієвићъ, Кост. Адамовићъ, Васо Марковићъ, Тошо Михайловићъ, Ст. Бирра, Гав. Романовићъ, Іов. Рончићъ, Алекс. Панићъ, Дим. Бирра за сина Ђоку, трговци. — Ђоко Дамяновићъ, казанѣя за сина Косту; Кузм. Гргуровъ, сапунѣя за сина Стефана; Іов. Іовановићъ, абаѣя за сина Михаила; Ст. Ковачевићъ, шпекулантъ; Андро Поповићъ шпек. Триф. Обрадовићъ лебцелтеръ. (22 ком.)

ЗЕМУНЪ.

(Одъ г. Петра М. Стефановића.)

Г. Г. Петаръ Іовановићъ, ц. кр. маіоръ у пензіи, Георг. Каравелопулосъ, стар. учит. грчке школе; Іов. Іовановићъ, сврш. клир. и учит. — Стеф. Іоксимовићъ, Игн. Павловићъ Карабукаръ, Игн. Васиљевићъ, Алекс. С. Теодоровићъ, Дим. Ж. Максимовићъ, Леонидасъ Думча, Паусаніасъ Н. Деметріадесъ трговци. — Іов. Богићевићъ месаръ, Атан. Г. Галасуда и Іов. Милутиновићъ трг. калфе. (13 ком.)

ИРИГЪ.

(Одъ г. Стеф. Коядиновића.)

Г. Г. Пет. Марковићъ и Пав. Живановићъ, избр. чл. обшт. и сенатори. Ник. Симеоновићъ и Урошъ Вуићъ, трговци. Ник. Тадићъ, економъ на добру г. Іов. плем. Рогулића у Шатринци; Стеф. Добричићъ, берберинъ; Пав. Марковићъ, коларъ и люб. читаня; Тоша Марковићъ, земичкаръ; Мита Ђурчићъ, кројачъ. Читаоница Ирижка. Стефанъ Коядиновићъ, скупитель. (11 ком.)

КАНЬИЖА (Стара).

(Одъ г. Луке Завишића, изсл. Бележника.)

Честн. г. г. Димитр. Янковићъ и Любом. Зубковићъ, пароси. Г. Г. Лаз. Татићъ, обшт. касиръ; Алекс. Татићъ, полиц. — комес.; Юв. Поповићъ, представн. обшт.; Теофанъ Татићъ и Дим. Поповићъ, трговци. Стефанъ Куруцъ, трг. за унука Милана; Григ. Летићъ за сина Александра; Сава Мога, трг.; Светоз. Завишићъ, регулаціе Тисе реквизиита надзиратель; Северіянъ плем. Нинчићъ, и Ђ. плем. Нинчићъ, Куріалисте. Сава плем. Међанскій ученикъ. Бранко Димитрашевъ, Ђурчія; Исид. Стояновићъ, лебцелтеръ; Светоз. Атанасіевићъ; Новакъ Татићъ. Госпоја Катарина удова Чаврговъ. Теод. Николићъ чизмаръ.

(20 ком.)

КАНЬИЖА (Турска).

Г. Сава Фиреѣхазкій, бележникъ.

(6 ком.)

КАРЛОВЦИ.

(Одъ г. Юв. Димитріевића, клирика III. лета.)

Г. Г. Клирици: Лаз. Јовановићъ, Миланъ Јовановићъ, Пав. Борићъ, Миланъ Вучковићъ, Цветко Милићъ, Урошъ Мирковићъ, Стеф. Радоичићъ, Младенъ Георгіевићъ. — Ученици VI. разр. гимн.: Вас. С. Константиновићъ, Ђ. Иванићъ, Миланъ Н. Жанъ, Јос. Беличевићъ, Сим. Павковићъ, Ђ. Медурићъ, Вас. Вуковићъ (II раз.). Юв. Н. Чаркація и Алекс. Радовановићъ, трговци.

(17 ком.)

МИТРОВИЦА.

(Одъ г. Дим. Прокића.)

Г. Г. Цветко Првуловићъ, ђумрукція у с. к. Митровици за синовца Светозара; Јос. Керняићъ за сина Александра, практ. кодъ рачуноводства. Ник. плем. Баићъ, Стеф. Михайловићъ, Дим. Дробацъ, Дим.

Новаковићъ за кћерь Зораиду, Іов. Ж. Радосавлѣвићъ
 трговци. — Коста Крстићъ чаругѣ., Ђ. Лазићъ, пе-
 каръ. Ђ. Янковићъ, гостоприм. Ђ. Јовановићъ за си-
 нове Адама и Димитрія 2 ком. — Госпоѣ Катарина
 удова Калаинъ. Госпоѣ Персида Ратковићъ. Господи-
 чне: Катар. и Анна Карамарковићъ, Христина Бео-
 градацъ, Анка Лукићъ изъ Язка. Г. Дим. Прокићъ за
 кћерь Марию. (18 ком.)

НОВЫЙ САДЪ.

Нѣгово Высокопреосвѣщенство, Господинъ П л а-
 тонъ Атанацковићъ, прав. Еписк. Бачкій и пр. —
 Преч. г. Исид. Коларовићъ, епископскій протосин-
 ѣлъ и мон. Ковиля настоятель. Чест. г. г. пароси и
 конз. прис.: Г. Вуковићъ, Алекс. Захарићъ, Андр. Мо-
 нашевићъ, Мат. Костићъ. — Г. Пав. Николићъ, Балта,
 пар. и катих. — Господа: д-ръ Јованъ Хацићъ, пенз.
 врховногъ зем. суда присѣдникъ; Алек. Георгієвићъ,
 секретаръ окр. суда; Гавр. Јовановићъ, окр. суда по-
 моћникъ. Д-ръ Дан. Медаковићъ, издав. срб. Днев.
 и Сед., Ђ. Поповићъ уредникъ С. Д. и Седм.; г. г. ад-
 вокати: д-ръ Светоз. Милетићъ, А. Шевићъ, Григ.
 Јовшићъ, Кост. Исаковићъ, Радивой Стратимировићъ
 кулпинскій, Андр. Петровићъ. — Јов. Бошковићъ, док-
 торантъ права и срб. писатель; І. Јовановићъ; Ра-
 досл. Манойловићъ, окр. суда офиціалъ. Н. Тапавица,
 ц. кр. капетанъ; Јов. Стојановићъ; Живко Ракићъ, по-
 штаръ; Емилъ Чакра; Честн. г. Марко Станићъ, па-
 рохъ грчкосаединѣне цркве; Боголюб Стаматовићъ,
 приват. — Господари: Тоша Савићъ, І. Ф. Костићъ,
 Исакъ Вуковићъ, Н. Башићъ, Теод. Николићъ, Пет.
 Политъ. Дим. Обрадъ, трговци. Ђ. Радаковићъ, Стеф.
 Ђленићъ.

Госпоѣ: Александра Маринковићка; Јованка Дерра;
 Ђлена Косировићка; Марија Недићка. (4 ком.)

(Гимназія.) Г. Добривой Вукадиновићъ, професоръ.
 — Ученици: Сим. Величковићъ, Дамянъ Армашъ и
 Сава Димитрієвићъ, изъ Букурешта; Стеф. Бошко-

виѣтъ, Пав. Белянскій, Аѣимъ Анастасіевиѣтъ, Дим.
Іовановиѣтъ, Арс. Предиѣтъ, Коста Радуловиѣтъ.

(10 ком.)

(Одъ г. Лаз. Илиѣа учителя.)

Г. Гавр. Матиѣтъ, адвокатъ. — Іов. Дудиѣтъ, трг.
помоѣникъ. Ученице женске школе: Катар. Банче-
виѣтъ, Ёлена Іовановиѣтъ, Анна Янковиѣтъ, Ёлена Пе-
таковиѣтъ, Марія Ковиѣтъ, Марта Вуковиѣтъ, Персида
Савиѣтъ, Ана Плавшиѣтъ, Марія Поповиѣтъ, Софія Ге-
оргіевиѣтъ, Катарина Радониѣтъ, Катица Іовановиѣтъ,
Катар. Янковиѣтъ, Ана Іовичиѣтъ, Катар. Циковацъ,
Ёлена Миланчиѣтъ, Ёлена Ишиѣтъ, Ёфимія Загорица,
Марта Калиѣтъ, Марія Юнгвиртъ. — Петаръ І. Ши-
лиѣтъ, учен. нем. школе. (23 ком. — свега 73.)

ПАНЧЕВО.

Г. Г. Конст. Арсеніевиѣтъ, протопресвитеръ; Вас.
Живковиѣтъ, парохъ Панчевачкій. Стеф. Янковиѣтъ;
трговци: Ник. Ђурчинъ, Ђ. Т. Милутиновиѣтъ, Іов.
Крстиѣтъ, Аронъ Лепедатъ, Тод. Павловиѣтъ, Марко
Станишиѣтъ, Алекса Влаовиѣтъ, Глиг. Ламбовиѣтъ, Дим.
Поповиѣтъ, Марко Суботиѣтъ, Іов. Маринковиѣтъ, Ан.
Марковиѣтъ, Ђорђе Павловиѣтъ. (20 ком.)

(Одъ Петра М. Стефановиѣа.)

Г. Г. трговци: Іованъ Петровиѣтъ иначе Бугаринъ,
Пав. Николиѣтъ, Аѣимъ Іовановиѣтъ, Пав. Ђукиѣтъ. —
Соф. Ранковиѣтъ, трг. изъ Белегиша, Мат. Веселино-
виѣтъ, трг. изъ Ковиля. Дим. Николиѣтъ изъ Митр.
Сим. Милутиновиѣтъ изъ Руме. (8 ком. — св. 28.)

ПЕТРОВО СЕЛО (у Банату).

Г. Димитріе Агора, учитель.

ПЕШТА.

(Одъ г. Ђ. Вукичевиѣтъ правника.)

Г. Г. Субота Младеновиѣтъ актуаръ Матице Срб-
ске. Іосифъ Мойсилѣвиѣтъ докторандъ права, Бранко

Рогулићъ и Јованъ Вуићъ правници, Андрија Станисављевићъ слушаоцъ лекарства, Исо Павловићъ и Богданъ Космановићъ VIII. гим. разр. ученици, Ђуро Бастићъ и Прока Космановићъ VII. гим. раз. ученици, Васа Пушибркъ V. гим. разр. ученикъ, Александаръ Миловановићъ III. г. р. ученикъ, Стево Вукићевићъ у Вуковару. (12 ком.)

СЕНТОМАНЪ.

Г. Лаз. Михайловићъ, учит., за свое предбройнике. (20 ком.)

СОМБОРЪ.

(Одъ г. проф. Н. Вукићевића.)

Србска Сомборска читаоница. Г. Г. Димит. Поповићъ, парохъ и наместникъ. Ник. Вукићевићъ, препаранд. проф. Г. Г. Предуготовници: Јов. Угљешићъ, Пет. Фогарашъ, Мих. Деановићъ, Живко Николићъ, Аронъ Михайловићъ, Исидоръ Крецуловъ, Ђ. Павловићъ. Ђ. Лудайићъ, Ђ. Глибоньскій, Андрија Стойшићъ, Милошъ Илачевићъ, Ник. Ђирићъ, Мих. Ковачевићъ. (16 ком.)

ТЕМИШВАРЪ.

Г. д-ръ Ђорђе Натошевићъ, ц. к. школскій саветникъ.

ХОПОВО (монастирь).

Высокопреч. Г. Севастіянъ Илійићъ, архимандритъ, ордена Франца Јосифа кавалѣръ. 5 к.

ПЕЧАТНЯ ДР. ДАН. МЕДАКОВИЋА.

Израђено у књиговезници
ДРАГ. М. ПЕТКОВИЋА
БЕОГРАД VI. Адм. Вуковића 88

